

2011 09 | INFORMATIE PROFESSIONAL

vakblad voor informatiewerkers

01

Eén onderwijsbibliotheek

**Differentiatie,
ja graag**

02

Terugblik

**De veranderde
bibliotheek**

03

Digitale
onderzoeksomgeving

Pietas online

04

Weekboek

Parijs

**Prikkelend
afscheid**

John
Mackenzie Owen

17 november congrescentrum ReeHorst, Ede

Jaarcongres 2011

Een

ander vak

Veel grote onderwerpen die het nieuws bepalen zijn meer dan ooit óók internetonderwerpen: privacy, twitterrevoluties, digitalisering, WikiLeaks, auteursrecht, pay walls, andere manieren van werken, andere manieren van kennisoverdracht... En in alle gevallen draait het om informatie. Arme informatieprofessional: die heeft al jaren te maken met veranderingen binnen het vakgebied, maar ziet nu zijn vak in steeds sneller tempo veranderen in een ánder vak. Daarom staat op dit congres de rol van de informatieprofessional ter discussie: wat moet hij - of zij - weten en kunnen om informatieprofessional te zijn.

Met:

- Het plenaire debat: filosofe Stine Jensen, Waag Society-directeur Marleen Stikker, en media-theoreticus en netcriticus Geert Lovink geven een korte presentatie van 10 minuten waarin ze hun visie op het thema geven. Daarna gaan ze o.l.v. Pieter Jan Hagens met elkaar én met de zaal in debat.

- Vijf parallele 'hot issue' tracks: Het Vak – E-books en Digitalisering – Het Nieuwe Werken – Web 3.0 – de Openbare Bibliotheek.
- Eén parallele track met uitsluitend cases.
- NVB Happening: Meemaken en meeleven.
- Informatiemarkt met meer dan 60 bedrijven en instellingen.
- Banenmarkt, workshops, cabaret, technolab, unconference en méér.
- Uitreiking Victorine van Schaick prijs.

www.nvbcongressen.nl

NVB-leden en leden van AIN, HIN, CNIN, NIN, OIN, ZIN, NVBA, ABD-BVD, VVBAD, IHOL en Het Overleg betalen t/m 16 september €70 voor deelname aan het congres (daarna €95) en €165 voor deelname aan de Workshop. Niet-leden betalen resp. €210 en €265. IDM-studenten betalen €22,50 voor deelname aan het congres. De NVB is de Nederlandse Vereniging voor Beroepsbeoefenaren in de bibliotheek-, informatie- en kennissector.

ESSENTIALS

INFOR™

nbd/biblion

uogin
/ CURSUSSEN

uogin
/ FONDS

OCLC™

EBSCO

IK

Reekx
Adviseurs en dienstverleners
in Informatievoorziening

LIEFEX

POWERED BY nepad

Bibliotheekblad

sectorinstituut
openbare bibliotheken

dib

Hogeschool van Amsterdam

INFORMATIE
PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers

swets

Swets Simplifies

dlib

REDACTIONEEL

Weemoed

John Mackenzie Owen gaat met pensioen – een onontkoombaar levensfeit dat in dit specifieke geval ongetwijfeld zijn weerslag zal hebben op het informatieveld. In dit nummer van InformatieProfessional is dat al goed te merken. Ik had een interview met John over zijn veertig jaar in de voorhoede van het vak. Zelf blikt hij terug op ‘hoe het allemaal begon’ en hoe hij heel in het begin van zijn loopbaan de juiste keuze maakte voor ‘iets met computers’. Daar is hij niet meer van afgeweken. Op Johns verzoek reageert Bas Savenije op zijn voorstel voor een nationale onderwijsbibliotheek. Diens antwoord: ‘differentiatie’ geeft al aan dat dit idee nog (lang) niet gewonnen heeft.

Naast deze oude rotten komt Leen Liefsoens aan het woord, masterstudent Culturele Informatiewetenschap. Zij volgde het laatste werkcollege van John Mackenzie en geeft een mooi kijkje in diens ‘keuken’. Zijn studenten vormen de brug tussen de oude en de jonge generatie informatieprofessionals.

Het is niet alleen weemoed in dit nummer. Marten Hofstede bespreekt een nieuwe loot aan de tak digitale bibliografieën. Het werk gaat door. En lees vooral in Wilfred de Bruijns weekboek hoe je als bibliothecaris een beetje als god in Frankrijk kunt leven.

Jenny Mateboer
redactie@informatieprofessional.nl

2011 09

nieuws 4 | Q&A 9 | column 13 |
recht op informatie 29 | agenda 31 | data doen ertoe 32 |
verschenen 34 | colofon 36 | exposities 37 |
professional in het nieuws 38 | overstap 38 |

PAG 14 JENNY MATEBOER

‘Heiligheid van het boek wordt wel eens overdreven’

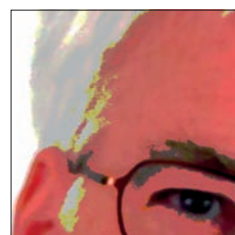
Per september 2011 gaat John Mackenzie Owen, hoogleraar Documentaire Informatiewetenschap aan de UvA, met pensioen. *InformatieProfessional* sprak met hem over de veranderingen in veertig jaar informatievak.

PAG 18 JOHN MACKENZIE OWEN

Hoe het allemaal begon

Het is het jaar 1972. ‘De allereerste tekens op een beeldscherm in de bibliotheek. Het begin van PICA, het begin van de bibliotheekautomatisering in Nederland. En ik was erbij aanwezig.’

PAG 20 LEEN LIEFSOENS

Wat studenten nu eigenlijk in de bibliotheek doen

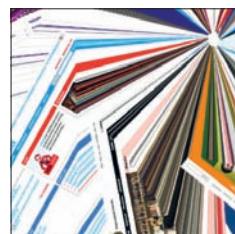
Hoe ging het er in de laatste colleges van John Mackenzie Owen als hoogleraar Documentaire Informatiewetenschap aan de UvA aan toe? Deeltijd masterstudent Leen Liefsoens doet verslag.

PAG 22 BAS SAVENIJE

Differentiatie, ja graag

Op verzoek van John Mackenzie Owen reageert KB-directeur Bas Savenije op Mackenzies pleidooi voor één bibliotheek voor het onderwijs.

PAG 24 MARTEN HOFSTEDE

Pietas online

Op 17 mei jl. werd Pietas online ten doop gehouden, een digitale bibliografie en bronnenarchief van piëtistische teksten. Pietas vormt een verdere stap in een concept van een digitale onderzoeksomgeving, stelt Marten Hofstede.

Publisher(s): Nuys, Barend te (A)	
Note(s): Titelpagina in zwart	
Contents: [1] Titelpagina;	
[2] Approbatie;	
[3-27] Voorrede van	
[28-31] Inhoudsopg	
[32-34] Gedicht van	
[35-46] Voorrede va	
[47-48] Register de	
1-432 Tekst	
ible verse(s): Jer. 2:31; Openb. 2	

PAG 26 WILFRED DE BRUIJN

Leven als een bibliothecaris in Parijs

Wilfred de Bruijn werkt als bibliothecaris bij de Fondation Custodia en het Institut Néerlandais. Een weekboek uit de lichtstad.

Het volgende nummer van *InformatieProfessional* verschijnt 30 september.
Bijdragen voor dat nummer zijn welkom tot 12 september.

Bibliotheek op station Haarlem

Op 21 september opent op het station in Haarlem officieel de eerste Nederlandse stationsbibliotheek. De bibliotheek, die een collectie van 1.500 boeken heeft, is sinds begin augustus aan het proefdraaien. Tijdens de pilot, die twee jaar duurt, wordt onderzocht of de vestiging op het station het bibliotheekgebruik voor treinfoorzenen vergemakkelijkt.

De bibliotheek op station Haarlem is een samenwerkingsverband tussen serviceorganisatie ProBiblio, de Bibliotheek Haarlem en om-

streken en NS. De Provincie Noord-Holland heeft een substantiële subsidie verleend. NS wil met de stationsbibliotheek de kwaliteit van het voorzieningenaanbod op het station verhogen. Nederland kent ook een luchthavenbibliotheek en strandbibliotheeken. Bij deze bibliotheken, die evenals de stationsbibliotheek gevestigd zijn op plaatsen waar veel mensen komen, kunnen bezoekers geen boeken lenen om mee naar huis te nemen. Bij de stationsbibliotheek kan dat wel. <

Openbare bibliotheken werken meer doelgroepgericht

Bezuinigingen dwingen bibliotheken scherpere keuzes te maken.

De Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB) heeft geconstateerd dat meer dan 90 procent van haar leden de komende jaren geconfronteerd zal worden met bezuinigingen en heeft hierover haar zorgen geuit aan de VNG. Een opvallend gevolg van de aangekondigde bezuinigingen lijkt dat bibliotheken zich nadrukkelijker richten op bepaalde doelgroepen. Vanwege de gedwongen sluiting van een aantal Rotterdam-

se bibliotheekvestigingen is het bestaande beleid ten aanzien van jeugd en minder mobiele ouderen in een hogere versnelling geschakeld. Directeur Gerard Reussink legt uit dat het terugbrengen van het aantal kleine bibliotheekvestigingen past in het veranderingsproces 'van minder naar beter', dat door de Bibliotheek Rotterdam al was ingezet. De doelgroepen van de bibliotheek zijn als gevolg van de bezuinigingen

niet zozeer veranderd, maar er moet wel sneller worden gezocht naar alternatieven. De dienstverlening aan de jeugd verschuift hierdoor naar de scholen, terwijl voor de ouderen de service aan huis verder wordt uitgebreid.

In Den Bosch speelt eenzelfde scenario. Plannen voor de inrichting van buurtBIEBs in brede scholen zijn in de koelkast gezet vanwege de bezuinigingen. In plaats daarvan worden schoolBIEBs ingericht en komt de geplande selfservice in de buurtBIEBs voor volwassenen te vervallen. Zij zullen hun heil moeten zoeken in de grotere vestigingen. In plaats van gebundelde dienstverlening aan zowel volwassenen- als jeugdden wordt nu de focus in de wijken dus verlegd naar jeugdbibliotheekwerk. Hoewel de jeugd al nadrukkelijk de aandacht kreeg in het beleid van de Bossche bibliotheek, worden door de bezuinigingen scherpere keuzes afgedwongen.

Bij een tweetal kleine gemeenten in Limburg ligt het anders. Daar wordt door de gemeentebesturen de keuze gemaakt dat de bibliotheek zich meer zou moeten richten op de jeugd. Omdat het beleid zich toespitst op de jeugd, zo redeneren deze gemeenten, kan er bezuinigd worden op de functies van de bibliotheek. De dienstverlening aan de volwassen leden zou dan moeten worden overgenomen door aangrenzende gemeenten binnen dezelfde bibliotheekstichting. De betrokken bibliotheken verzetten zich hiertegen omdat de intensivering die dat in de dienstverlening elders met zich meebrengt, niet

wordt gecompenseerd.

Ook in Maastricht zal waarschijnlijk sluiting van één of meer vestigingen een gevolg zijn van aangekondigde bezuinigingen. Bibliotheek Centre Céramique gaat uit van de functie en niet van het gebouw. Bij mogelijke sluiting van vestigingen blijft de functie dus bestaan en kan de dienstverlening van de bibliotheek fysiek plaatsvinden vanuit scholen en wijkgebouwen. Op dit moment heeft Maastricht al negen servicepunten in scholen en verzorgingstehuizen.

Ook wordt bij Bibliotheek Centre Céramique nagegaan welke digitale toepassingen mogelijk zijn om de burger een basisvoorziening te kunnen (blijven) aanbieden. Samenwerking tussen Centre Céramique en Kumulus Centrum voor de Kunsten wordt eveneens bekeken. Dit laatste kan leiden tot een betere afstemming van de cursussen van beide organisaties en een efficiënter gebruik van de locaties.

Het sluiten van vestigingen heeft vaak als indirect gevolg dat de dienstverlening van de bibliotheek voor specifieke doelgroepen anders ingevuld wordt. De bibliotheek is er voor iedereen, maar dat is niet vanzelfsprekend. In het gunstigste geval sluiten bezuinigingen aan op het bestaande bibliotheekbeleid, waardoor de functies blijven bestaan. Bij bibliotheken met meerdere gemeenten is afstemming van beleidsontwikkeling meer complex vanwege de onafhankelijkheid van gemeentelijk beleid. Hierdoor kunnen ook functies in gevaar komen.

Arjen Jacobs

advertentie

TELEFOON 023 55 46 275
 FAX 023 55 46 280
 E-MAIL RANDSTAD@PROBIBLIO.NL
 WEBSITE WWW.PROBIBLIO.NL/RANDSTAD

De beste keus in informatieprofessionals

Randstad/ProBiblio bemiddelt voor de functie van:
 informatiespecialist
 documentalist
 bibliothecaris/mediathecaris
 DIV medewerker
 team/projectleider

werven selecteren uitzenden van informatieprofessionals

Bibliothecarissen helpen onderzoekers met organiseren van digitale data

Datamanagementplan wordt in de Verenigde Staten verplicht onderdeel van subsidieaanvragen.

Aan de universiteit van Minnesota helpen bibliothecarissen wetenschappers met het opstellen van een datamanagementplan. De informatieprofessionals leren onderzoekers onder meer hoe ze hun publicaties en onderzoeksgegevens duurzaam kunnen opslaan en toegankelijk maken. De universiteitsbibliotheek organiseert workshops en trainingen waarin aspecten

Wilson Library van de universiteit van Minnesota

Foto: Maira Bundza

als delen, open access, auteursrecht en ethiek aan bod komen. Er is veel behoefte aan de expertise van de bibliothecarissen omdat de National Science Foundation (NSF) en andere geldverstrekkers

een datamanagementplan binnenkort verplicht stellen als onderdeel van subsidieaanvragen. Inmiddels hebben enkele honderden academici de workshops bezocht. < www.lib.umn.edu/datamanagement

Library-on-a-stick voor Rwandese bosbouwers

Tags ontsluiten mobiele bibliotheek op USB-stick.

De Vlaamse bosbouwkundig ingenieur Pieter Vanwilde-meersch, die werkzaam is in Rwanda, is bezig met de ontwikkeling van een 'library-on-a-stick' voor zijn Rwandese collega's. In Rwanda is veel aandacht voor bosbouw als middel tegen erosie en voor commerciële exploitatie. Vanwilde-meersch wil alle Rwandese boswachters een USB-stick geven met daarop relevante literatuur in verschillende formaten, zoals pdf, doc(x), xls(x) en html. Voor de ontsluiting van de bronnen heeft hij gekozen voor TaggedFrog. TaggedFrog is een programma om tags aan documenten en

websites toe te kennen. Vanwilde-meersch is nu bezig om documenten in een overzichtelijke structuur van mappen te rangschikken (per onderwerp) en er sleutelwoorden aan toe te wijzen.

De Vlaamse bosbouwkundige omschrijft TaggedFrog als 'een eenvoudig gratis programma dat rechtstreeks vanaf een USB-geheugen werkt'. De huidige versie voldoet nog niet

aan zijn eisen, maar volgens de programmeur van TaggedFrog zal de nieuwe versie die over enkele maanden uitkomt wel alle benodigde functies voor de library-on-a-stick bevatten.

TaggedFrog is een intuïtief programma, zegt Vanwilde-meersch. 'En dat is wat ik nodig heb, aangezien het niveau computerkennis van de klant (de Rwandese bosbouwer) minder dan basis is.' <

Foto: Safari Partners

>> Geld voor onderzoek user generated content

Het Stimuleringsfonds voor de Pers heeft aan TNO een subsidie toegekend van maximaal 22.500 euro voor de uitvoering van een onderzoek naar user generated content (UGC). Het onderzoek, dat TNO samen met het Instituut voor Informatierecht (IVIR) gaat uitvoeren, is een verkenning van nieuwe tools en strategieën voor nieuwsredacties om de kwaliteit van user generated content te waarborgen. Met het onderzoek wil TNO bereiken dat UGC door nieuwsredacties daadwerkelijk ingezet wordt als User Created News: om betrokkenheid te creëren onder lezers, meer en andere opinies naar voren te brengen, en sneller en meer nieuws te brengen. <

Foto: David Emery

In Londen organiseren inwoners via Twitter en Facebook schoonmaakacties na de rellen in augustus jl.

>> Scholieren downloaden ebook Nederland Leest

Bijna 50.000 keer werd *De grote zaal* van Jacoba van Velde, het Nederland Leest-boek van 2010, gedownload op de website scholieren.com. Van het boek was voorheen slechts één boekverslag op Scholieren.com te vinden, maar het gratis uitdelen van het boek onder 4 havo- en 4 vwo-leerlingen had z'n impact. Complete klassen verslonden het boek dat dit jaar met stip binnenkomt op plek 37 met bijna 50.000 downloads. Op Scholieren.com zijn inmiddels zeven boekverslagen van *De grote zaal* te vinden. *Oeroeg*, het boek van 2009, is ruim 137.000 keer gedownload als ebook. <

Foto: Westfriese bibliotheken

Amerikaanse providers kapen zoekopdrachten van klanten

Internetaanbieders verkopen zoektermen aan marketingbureaus.

Internetaanbieders in de Verenigde Staten hebben de zoekopdrachten van klanten onderschept en doorgeleid naar online marketingbedrijven. Dat meldt het tijdschrift *New Scientist*. De zoekfraude is ontdekt door twee wetenschappers van het International Computer Science Institute in Berkeley, Californië.

De online marketingbedrijven betaalden de providers voor de zoekopdrachten en leidden de zoekers naar de gezochte informatie. Normaliter

zouden de zoekers via Bing of Google moeten zoeken. Het gaat vooral om bekende merken zoals Apple en Dell die als zoekterm werden ingevuld. De marketingbedrijven krijgen een percentage van elke aankoop die een door hen aangeleverde bezoeker doet.

Geduppeerde klanten hebben een proces aangespannen tegen tien Amerikaanse providers wegens overtreding van de privacy- en aftapwetgeving. De providers in kwestie zeggen dat ze na de onthulling door de

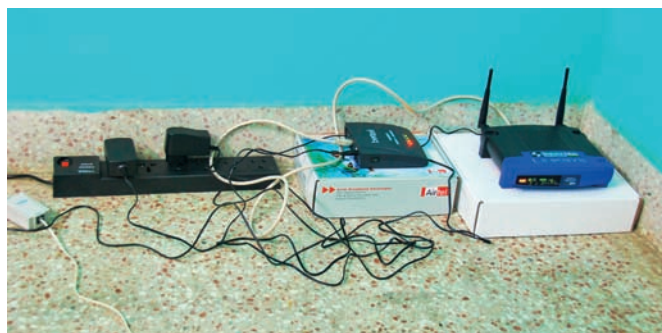

Foto: Tahir Hashmi

New Scientist zijn gestopt met het verkopen van zoekopdrachten. Wel worden zoekopdrachten nog steeds onderschept en doorgeleid naar een eigen zoekpagina. Die eigen zoekpagina genereert advertentieinkomsten voor de providers. Het onderscheppen en *redirec-*

ten van zoekopdrachten leverde soms ongewenste resultaten op. Een zoeker die 'wsj' (een afkorting voor de Wall Street Journal) intikte, kwam niet bij de website van de krant terecht, maar bij een webpagina waar hij een abonnement op het dagblad kon nemen. <

Foto: Uni Project

De Uni onderweg naar een markt in New York

New York krijgt openluchtbibliotheek

Mobiele boekencollecties moeten lezen bevorderen.

In New York kunnen boekenliefhebbers binnenkort op verschillende plekken in de openlucht, zoals markten en festivals, naar de bibliotheek. De openluchtbibliotheek, die Uni heet, is een initiatief van het echtpaar Sam en Leslie Davol. Ze hopen met de Uni een bijdrage te leveren aan de leesbevordering, die onder druk staat door bezuinigingen op openbare bibliotheken en schoolbibliotheken in de Verenigde Staten. Het echtpaar wil dat mensen op zoveel mogelijk plaatsen in contact komen met boeken.

De Uni is geïnspireerd op een mobiel klaslokaal in India. In dit klaslokaal, dat bestaat uit een riksja met boeken en andere

leermiddelen, krijgen dakloze kinderen in India les.

De mobiele bibliotheek van de Davols bestaat uit losse kasten die op hun beurt weer bestaan uit losse blokken waarin boeken geplaatst kunnen worden. De bibliotheek kan gemakkelijk verplaatst worden.

De collectie van de Uni bestaat uit gedoneerde boeken. Het is de bedoeling dat in elk vak van de kasten een thematische collectie, bijvoorbeeld boeken over de natuur of kinderboeken, komt te staan. De complete collectie van de Uni is te raadplegen via de boekencommunitysite LibraryThing.

< www.theuniproject.org

Nieuw platform voor wetenschappelijke artikelen

PressForward stelt onderzoekers in staat om publicaties te delen.

Weblogs hebben dezelfde status gekregen als wetenschappelijke tijdschriften. Weblogartikelen bieden meer mogelijkheden dan artikelen in wetenschappelijke tijdschriften. Ze kunnen gratis worden aangeboden, worden gelinkt, becommentarieerd en herzien. Dat zegt Dan Cohen, directeur van het Center for History and New Media van George Mason University, op weblog Wired Campus. Artikelen in wetenschappelijke tijdschriften zijn moeilijk te delen door de auteurs vanwege auteursrechtelijke beperkingen

die uitgevers opleggen. Bovendien zijn veel lezers niet bereid te betalen voor artikelen die ze op een weblog wel zouden lezen. Cohen heeft nu samen met enkele collega's een publicatieplatform opgericht, PressForward geheten, dat webfeatures aanbiedt aan wetenschappers. Cohen c.s. hebben eerder de inmiddels veelgebruikte academische webplatforms Zotero en Omeka opgericht. Voor PressForward hebben ze 862.000 dollar subsidie gekregen van de Alfred P. Sloan Foundation. www.pressforward.org <

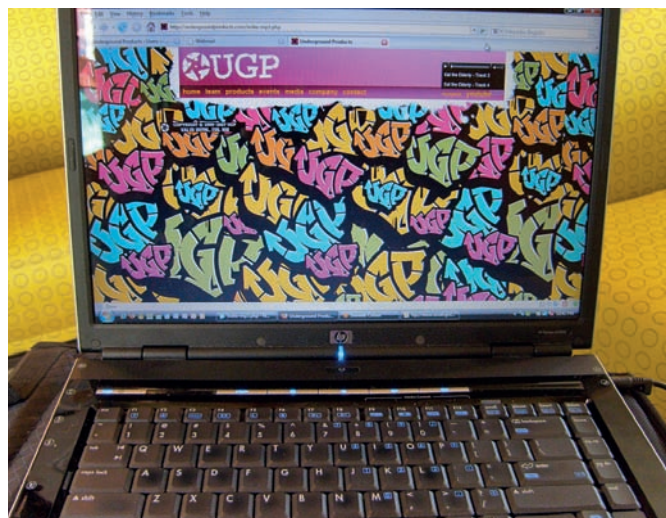

Foto: Alfonso Surroca

Steeds meer wetenschappers publiceren zelf

Q&A

Foto: Monique Kooijmans

Nog dit jaar gaat de Mediatheek van de Hogeschool van Amsterdam samen met de bibliotheek van de Universiteit

van Amsterdam (UBA). Beoogd directeur **Nol Verhagen**, nu directeur/bibliothecaris van de UBA, vertelt.

Wanneer en waarom vindt de fusie plaats?

We wachten nog op advies van de Ondernemingsraad van de UvA. Zodra dat er is (en ervan uitgaande dat het een positief advies is), kunnen de formaliteiten worden afgehandeld. Die zijn overigens bescheiden van aard. De belangrijkste is dat er één directeur komt (ik). Het samengaan past in de hechte bestuurlijke samenwerking tussen UvA en HvA. De UB en de Mediatheek werken ook al jaren nauw samen in het backoffice en de inrichting van de digitale bibliotheek.

Hoe is de organisatorische 'ophanging' geregeld?

UvA en HvA zijn (en blijven voorlopig) juridisch zelfstandige organisaties met een gemeenschappelijk College van Bestuur en gemeenschappelijke centrale diensten, waarvan 'de bibliotheek' er een is. De Mediatheek wordt in haar huidige gedaante toegevoegd als afzonderlijke sector binnen die nieuwe gemeenschappelijke dienst. Er vindt geen 'afslanking van personeel' plaats en de medewerkers blijven in dienst van hun 'oude' werkgever.

Wordt er gesnoeid in het aantal vestigingen?

Ja, maar dat heeft niks te maken met deze fusie. HvA en UvA hebben beide omvangrijke (her)huisvestingsplannen. Beide instellingen houden daarin meerdere bibliotheeklocaties, die steeds meer als studiecentra dienst doen.

Kunnen studenten straks zonder beperking gebruik maken van de faciliteiten van beide organisaties?

Dat kunnen ze nu ook al – met uitzondering van het gebruik van digitale content die onder licenties beschikbaar wordt gemaakt. Licenties die niet door beide instellingen zijn afgesloten, zijn maar voor de medewerkers en studenten van één instelling beschikbaar. Wel kan 'on site' gebruik worden gemaakt van de digitale bibliotheek van de wederhelft.

Wordt er wel naar gestreefd alles voor iedereen (UvA en HvA) toegankelijk te maken?

Nee, de informatiebehoefte verschilt door de bank genomen sterk tussen HvA en UvA (en tussen hbo en wo in het algemeen). Het is veel doeltreffender (en goedkoper) om per instelling een eigen licentiebeleid te voeren.

Wat is de grootste winst en het grootste verlies van het samengaan?

De winst is: samenwerking; meer doen met minder geld. Dat deden we al en daar gaan we in een hogere versnelling mee door. Ik zie eigenlijk geen verliespunten.

>> Ebookverkoop groeit met 1275 procent

In de Verenigde Staten is in 2010 de verkoop van ebooks met bijna 1275 procent gegroeid ten opzichte van 2008. Dat blijkt uit cijfers van de uitgeefbranche. In 2008 bestond 0,6 procent van de totale boekverkoop uit digitale boeken en in 2010 6,4 procent. De waarde van de Amerikaanse ebookverkoop bedroeg vorig jaar 878 miljoen dollar. <

>> Saxion kiest voor WorldCat Local

De bibliotheek van de hogeschool Saxion heeft besloten tot de aanschaf van WorldCat Local, de discovery tool van OCLC. Belangrijke redenen voor de bibliotheek van Saxion om te kiezen voor WorldCat Local, waren met name het integraal kunnen zoeken (met één opdracht in alle soorten bestanden en collecties tegelijk, zowel fysieke als elektronische) en de vele mogelijkheden om sociale media te gebruiken. Het is de bedoeling dat studenten aan Saxion al vanaf de aanvang van het komende studiejaar gebruik kunnen maken van de nieuwe discovery tool. <

>> Facebook koopt ebook start-up

Sociaal netwerk Facebook heeft het bedrijf Pop Up Press gekocht. Pop Up Press maakt software voor interactieve ebooks en heeft een ebook van Al Gore uitgegeven als app voor de iPad. Voor de ebooksoftware heeft het bedrijf een Apple Design Award gewonnen. Wat Facebook met Pop Up Press gaat doen, is nog niet bekend. <

Lezers geven InformatieProfessional een 7,5

In juni hebben de lezers van IP Flash, de digitale nieuwsbrief van InformatieProfessional.nl, een enquête ontvangen waarin zij hun mening konden geven over de nieuwsbrief en het vakblad InformatieProfessional. Bijna 300 mensen hebben de enquête ingevuld.

In de enquête werd gevraagd wat de IP Flash-lezers vinden van de nieuwsonderwerpen en de opbouw van de nieuwsbrief. Aan de IP Flash-lezers die ook het vakblad lezen, werd gevraagd wat zij van de verschillende rubrieken vinden en welke onderwerpen in de grotere artikelen zij interessant vinden. Als laatste kwam een aantal vragen over de lezers zelf: wie zij zijn en waar zij werkzaam zijn.

De enquête is een onderdeel geweest van een studieopdracht voor de opleiding Informatiedienstverlening en -Management (IDM). Voor de opdracht moesten wij een onderzoeksplan opstellen en een surveyonderzoek uitvoeren bij een opdrachtgever in het werkveld. In de maanden mei en juni van dit jaar hebben wij het onderzoek uitgevoerd en de resultaten geanalyseerd. Hierbij enkele opvallende resultaten (de redactie zal alle gegevens nader analyseren en er de nodige consequenties uit trekken, red.).

Een groot deel van de respondenten is werkzaam in wetenschappelijke bibliotheken (21 procent) of het onderwijs (17 procent). Verder zijn de organisaties waar de respondenten werken heel divers. De opleidingsniveaus hbo (51 procent) en wo (41 procent) zijn veruit de twee grootste groepen. De leeftijd van de respondenten liep uiteen van 21 tot 83 jaar.

In het onderzoek onder de IP

Flash-lezers bleek de IP Flash veel gelezen te worden met 91 procent van de respondenten die de nieuwsbrief meestal of altijd leest. Over de opbouw van de nieuwsbrief waren de meeste respondenten het met elkaar eens: 69 procent wil meer kunnen lezen over de nieuwsitems in de nieuwsbrief. Daarvan wil 62 procent in ieder geval de eerste alinea kunnen lezen alvorens door te klikken naar de website voor het gehele bericht.

De lezers van dit vakblad zijn trouwe lezers met 57 procent van de respondenten die het blad negen jaar of langer leest. De artikelen van dit blad worden interessant tot zeer interessant gevonden door 82 procent van de respondenten. De beoordeling van de verschillende artikelonderwerpen is verschillend. Het onderwerp 'openbare bibliotheek' is volgens de respondenten het minst interessant, de onderwerpen 'zoeken van informatie', 'internet' en 'informatievaardigheden' zijn interessant tot zeer interessant. Wij vroegen de respondenten of zij nog onderwerpen missen in het blad. 76 procent geeft aan het blad volledig te vinden. De andere 24 procent is vrij divers over wat zij precies missen. Wij zien twee onderwerpen die vaker zijn genoemd: meer ingaan op bedrijfskundige aspecten en meer praktijkverhalen.

Al met al is de uitkomst van het onderzoek positief en dat komt ook naar voren in de cijfers die de respondenten hebben gegeven. De IP Flash heeft een 7,5 gekregen en het blad een 7,4. <

Sarah Marchand en
Elise Lustenhouwer, studenten
IDM Haagse Hogeschool

INFORMATIE
PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers

iPad-pilot onder rechters om efficiënter te werken

Tabletcomputer moet toegang tot informatie verbeteren.

Het gerechtshof Leeuwarden en de rechtbank Haarlem doen mee aan een onderzoek naar het gebruik van digitale juridische publicaties op een iPad. Rechters en juridische stafmedewerkers worden drie maanden lang gevolgd om zo het gebruik van de iPad en het zoeken naar informatie te analyseren. Het gerechtshof en de rechtbank werken in dit project samen met Sdu Uitgevers.

De laatste wetswijzigingen, jurisprudentie en actuele ontwikkelingen; tot al deze informatie willen rechters en juridische medewerkers voor de voorbereiding van een zaak graag zo snel mogelijk toegang hebben. Tijdens de pilot van drie maanden worden diverse online applicaties van verschillende uitgevers getest. De testpersonen hebben toegang tot bij-

voorbeeld juridische databases, innovatieve zoeksystemen en een automatische e-mailtoezending.

Marina Diakonova, bibliothecaris van de rechtbank Haarlem: 'Vaak moeten wij overal informatie vandaan halen. Natuurlijk kom je met online research heel ver, maar de ervaring leert dat daar ook veel tijd in gaat zitten. Ik denk dat deze pilot laat zien dat door de slimme inzet van mobiel werken met bijbehorende applicaties het werk veel efficiënter kan plaatsvinden.' Arno Agema, bibliothecaris van het gerechtshof Leeuwarden, voegt hier aan toe: 'Niet alleen wij hebben profijt van efficiënter werken maar vooral de maatschappij; hoe korter het werk blijft wachten, hoe korter de doorlooptijd is.'

Inhuren van informatie-professionals wordt nu nog flexibeler

Bel voor meer informatie of persoonlijk advies:
Marlous Landman 010-2060263

INGRESSUS

Werving Selectie & Detachering

www.ingressus.nl

Betrouwbare digitale archieven, hoe kom je er achter?

De standaard is nog niet finaal vastgesteld, maar toch vormde de tekst van ISO 16363 'Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories' de basis om enkele Europese digitale archieven deze zomer aan een proeftoets te onderwerpen.

Barbara Sierman

Met de toename aan digitaal materiaal ligt er bij meer organisaties de verantwoordelijkheid om dit materiaal duurzaam op te slaan zodat digitale boeken, tijdschriften, data, video's en films ook nog over tientallen jaren te bekijken en te begrijpen zijn. Toetsing of dit ook verantwoord gebeurt, is dan belangrijk.

In 2003 verscheen het Open Archival Information Model (OAIS, ISO 14721), dat sindsdien functioneert als leidraad voor veel instellingen met digitale collecties en dat de functies van een digitaal archief beschrijft. Het OAIS biedt tevens een standaardterminologie, waardoor het onderling begrip in internationaal verband bevordert: iedereen weet globaal wat er met een AIP (Archival Information Package) en de Designated Community bedoeld wordt. Het OAIS-model is een conceptueel model en geen implementatievoorschrift. Iedere instelling heeft dus de vrijheid

om de OAIS-concepten naar de eigen systemen en organisatie te vertalen. Maar hoe weet je dan of deze interpretatie van OAIS wel tot een betrouwbaar digitaal archief leidt?

Verfijning meetpunten

Ook daar hebben mensen zich over gebogen en in 2007 verscheen 'Trustworthy Repositories Audit & Certification: Criteria and Checklist' (TRAC),¹ waarin door middel van een aantal meetpunten de vertaalslag van het conceptuele model naar de praktische invulling werd beschreven. Onder de vlag van de Consultative Committee for Space Data Systems (CCSDS, ook initiatiefnemer voor het opstellen van de OAIS-standaard) is er een internationale werkgroep opgericht, die deze publicatie verder uitwerkte.

De nieuwe versie kent een verfijning van de meetpunten en geeft in een uitgebreide toelichting aan hoe aan de voor-

schriften kan worden voldaan. De toetsingscriteria gaan niet alleen over het digitale object en de bijbehorende processen en metadata. Ook andere gebieden krijgen kritische aandacht, zoals de professionaliteit van de organisatie, de financiële perspectieven, het informatie-management en de beveiliging van informatie.

Uiteindelijk is in 2010 het geheel als 'Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories' bij de International Organization for Standardization (ISO) ingediend, om als ISO-norm 16363 vastgesteld te worden.² De eerste ronde van internationaal commentaar is voorbij en de verwachting is dat deze ISO-standaard eind dit jaar een feit is. In combinatie met het eveneens ingediende 'Requirements for bodies providing audit and certification of candidate trustworthy digital repositories' (ISO 16919) vormen de twee normen een leidraad om digitale archie-

ven te toetsen, vergelijkbaar met standaarden als de ISO 9000-serie voor Kwaliteit of ISO 27001 voor Security.

Toetsingsmechanisme

De Europese Commissie, die de afgelopen jaren miljoenen euro's bijdroeg aan onderzoek naar het toegankelijk houden van digitale collecties, bevordert de ontwikkeling van een toetsingsmechanisme. Dit mechanisme zou dan bestaan uit drie niveaus: een basisniveau, zoals de toekenning van het Data Seal of Approval,³ een middenniveau waarbij de organisatie een zogenaamde zelftoetsing doet aan de hand van bovengenoemde ISO-norm 16363 en het hoogste niveau: een externe audit aan de hand van diezelfde standaard.

Het Europese project APARSEN,⁴ dat in januari dit jaar startte en waarin 33 Europese organisaties deelnemen, waaronder uit Nederland de KB, KNAW-DANS en Philips Consumer Lifestyle, heeft als een van de doelen een begin te maken met de opzet van dit toetsingsmechanisme. En dus werden onlangs drie Europese data-archieven door een internationaal toetsingsteam aan een proef-audit onderworpen. Zij beschikten alle over de Data Seal of Approval, en hadden een self-audit uitgevoerd. De resultaten hiervan, aangevuld met een behoorlijke hoeveelheid secundair materiaal als

Filosofie van de komkommer

procesbeschrijvingen, contracten, systeembeschrijvingen en cetera, vormden de basis voor de proef-audit.

Het was voor de instellingen én voor het auditteam een leerzame ervaring. De instellingen deden alle vrijwillig mee en gaven, door deze standaard na te streven, daarmee een duidelijk signaal aan hun opdrachtgevers. Het auditteam kon de jarenlange discussies die bij het samenstellen van de standaard gevoerd waren nu aan praktijksituaties toetsen en zal deze ervaring vastleggen voor toekomstige auditteams.

De officiële rapportage over deze proef-audits zal in februari 2012 verschijnen als onderdeel van het APARSEN-project, samen met verdere plannen rondom het opzetten van het toetsingsmechanisme. <

Noten

- 1] tinyurl.com/292vxdn.
- 2] Consultative Committee for Space Data Systems (2009) CCSDS 652.0-R-1 Draft Recommended Practice. Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories. Under review as draft ISO 16363, Space Data for Information Transfer Systems – Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories. tinyurl.com/3dq3jvu.
- 3] www.datasealofapproval.org.
- 4] www.alliancepermanentaccess.

Barbara Sierman is Digital Preservation Manager bij de Koninklijke Bibliotheek.

Eric Sieverts

Komkommers waren dit voorjaar al zoveel in het nieuws geweest, dat er afgelopen vakantieperiode geen klassieke komkommertijd meer afkon. De afwisseling van Murdochschandaal, Breiviktragedie, Winehousedrama en Kredietplafondcrisis zorgde dat er genoeg echt nieuws was om onderweg in Engeland dagelijks een krant te kopen – ondanks het feit dat wij daar wel goed weer hadden. Neveneffect was dat ik in *The Guardian* een interessant stukje tegenkwam over hyperlinkstructuren in de Wikipedia. Informatieprofessionals blijven ook in hun vakantie alert.

Het beschreef een experiment waarbij je begint bij een willekeurig Wikipedia-lemma en vervolgens telkens de eerste inhoudelijke hyperlink naar een ander Wikipedia-lemma aanklikt. Na een beperkt aantal klikken – meestal tussen de 10 en 30 – blijf je in meer dan 94 procent van de gevallen bij het lemma ‘Philosophy’ als eindpunt uit te komen, hoe triviaal het beginpunt ook was. Een betere aanwijzing dat de filosofie de moeder van al ons weten is, kun je nauwelijks bedenken. Toen ik dit thuisgekomen verder nazocht, bleek in de Wikipedia zelf ook al een soort spelletje aan dit verschijnsel gewijd te zijn: en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Get_to_Philosophy.

Maar in het krantenartikel kwam een nog opmerkelijker uitkomst aan de orde. Het verschijnsel beperkt zich tot vooral de Engelstalige Wikipedia. In de Nederlandse treedt het vrijwel nooit op! Daar kom je hoogstens in eindeloze loops terecht, wat een Nederlandse editor deed verzuchten dat Nederlanders kennelijk alleen in cirkeltjes redeneren. Toch is het een interessant probleem wat de

oorzaak van dit opmerkelijke verschil zou kunnen zijn. Vast niet dat Engelsen en Amerikanen zo veel filosofischer zijn ingesteld dan Nederlanders.

De verklaring die Engelstalige Wikipedianen hadden bedacht waarom zij bijna altijd bij filosofie uitkomen, kan ons misschien wat verder brengen. Zij merken op dat de links die je bij dit spelletje achtereenvolgens aanklikt, je geleidelijk 'omhoog' brengen, naar steeds algemener onderwerpscategorieën, zoals in de hiërarchie van een classificatie. En de filosofie, als koningin der wetenschappen, staat eenzaam aan de absolute top daarvan. Maar waarom dan niet in het Nederlands? Mijn hypothese is dat Nederlanders niet in classificaties denken, omdat ze daar niet mee zijn opgegroeid. Waar Engelsen of Amerikanen bij elk decimaal getal meteen de bijbehorende onderwerpscategorie uit Dewey- of Library of Congress-classificatie weten te noemen, hebben wij daar niets mee. Doordat we geen Dewey kennen, linken we ook niet hiërarchisch. Dat is meteen een mooie verklaring voor onze nationale karaktertrek waarom we zo anti-autoritair zijn en ook in het maatschappelijk verkeer geen hiërarchie erkennen. Of is het net andersom, dat wij door die karaktereigenschap een hiërarchische SISO of Dewey verafschuwen? Wie kan deze hypothesen eens falsifiëren?

Hoe dan ook: in de Nederlandse Wikipedia zul je van het lemma 'komkommertijd' (het bestaat echt) dus nooit bij filosofie terecht-komen. Iets dat in deze column wel gelukt is.<

Eric Sieverts is redacteur van InformatieProfessional.

'De heiligheid van het boek wordt wel eens overdreven'

Per september 2011 gaat John Mackenzie Owen, hoogleraar Documentaire Informatiewetenschap aan de UvA, met pensioen. In zijn loopbaan heeft hij vaak met prikkelende artikelen en uitspraken het informatievak opgeschud. Ook via *InformatieProfessional* en voorganger *Open*. Zijn die ideeën uitgekomen? *InformatieProfessional* sprak met hem over de veranderingen in veertig jaar informatievak.

Jenny Mateboer

Je bent in mei 62 geworden, en je gaat, geheel tegen de trends in, met pensioen. Er zijn ook hoogleraren die het liefst de pensioenleeftijd weer naar 70 jaar zouden zien gaan. Vanwaar deze tegendraadse keuze?

Ik heb veertig jaar gewerkt, en kan als een van de laatsten gebruik maken van de FPU-regeling. En dat doe ik dus ook; ik ben blij dat het kan. Bovendien komt er

bij de UvA een ingrijpende reorganisatie aan van het onderwijssysteem. Daardoor moet het onderwijsprogramma opnieuw worden ingericht, en op een andere manier over het jaar verdeeld worden. Daar heb ik geen zin meer in, zo'n vervelende operatie. Ik wil nu wel eens meer baas over mijn eigen tijd zijn, en af van de druk van deadlines en roosters. Er zijn nog vier promovendi te begeleiden, en ik blijf lid van een aantal commissies en besturen, zoals dat van de Tiele-Stichting en WTR-Surf. Dus het vak verlaat ik nog niet. De prijs voor met pensioen gaan, is wel het verdwijnen van contact met studenten. Dat zal ik zeker missen.

Loopbaan John Mackenzie Owen 1971-2011

1997-2011 Hoogleraar Documentaire Informatiewetenschap, Universiteit van Amsterdam
1997-2001 Senior consultant, TIGER bv, Director of Studies postdoctorale opleiding Kennismanagement, TIAS; en vanaf 1999 gasthoogleraar Knowledge Management
1994-1996 Senior consultant, NBBI Projectbureau voor Informatiemanagement
1992-1994 Partner Helderma, Brinkers, Mackenzie Owen - Adviseurs voor informatie en innovatie
1988-1991 Senior-adviseur documentaire informatie, Cap Gemini Pandata bv; en directeur a.i. R&D Centrum Nederland / Cap Gemini Innovation
1976-1988 Hoofd Management Informatiecentrum, Nijenrode Universiteit voor bedrijfskunde
1974-1976 Opbouw informatievoorzieningen Rijksuniversiteit Limburg i.o.
1971-1974 Onderzoeksmedewerker RU Utrecht

Over studenten gesproken: zijn die echt zo veranderd in veertig jaar?

Studenten van vroeger worden vaak gezien als 'degelijk' en die van nu als 'vluchtig'. Studenten zouden ook niet meer schrijfvaardig zijn; maar dat is onzin. Grammaticaal zijn ze wel slechter. Studenten zijn niet oppervlakkiger, juist veel beter geïnformeerd dan vroeger. Daardoor begrijpen ze de wereld beter en gaan ze makkelijker de diepte in. Uitgaand van theoretische modellen over in-

Foto's: Jenny Mateboer

'Informatieprofessionals zijn er alleen nog voor specialistische zaken'

formatievaardigheden deugt er niets van bij studenten, maar ze kunnen zich echt uitstekend informeren. De informatieprofessional vindt bijvoorbeeld dat studenten niet de juiste procedures volgen, en onvoldedige resultaten krijgen die ook nog van onvoldoende kwaliteit zijn. De theorie is normatief en niet gericht op hoe het werkt bij jonge mensen, namelijk, niet zo systematisch. Studenten zoeken juist pragmatisch, en via hun sociale netwerk: 'weet jij misschien iets over...?'. Overigens: het klakkeloos overnemen van gevonden informatie is geen kwestie van *informatie*vaardigheden, maar van *academische* vaardigheden. Die ontwikkelen studenten gedurende hun studie. Ik heb het altijd zeer belangrijk gevonden om studenten te leren naar de feiten te kijken en niet eerst te interpreteren.

Toen jij begon in het vak, de tijd dat ik ook zelf studeerde in Utrecht, kwam je als student weinig in de UB, behalve misschien in tentamentijd.

Dat is dus een enorme verandering. De studenten hebben de UB overgenomen. Begin jaren zeventig deed ik op verzoek van de bibliothecaris van de UB Utrecht,

‘Het is heus niet nuttig om alle gedrukte materiaal te digitaliseren’

Grosheide, een soort gebruikersonderzoek in de UB: ‘wat gebeurt hier nu eigenlijk?’ Ik zat op een stoel in de hal van de UB en probeerde patronen te ontdekken in wat mensen daar deden en waar ze heen gingen. In die hal stond de systematische catalogus. Studenten zag je voor het eerst binnenkomen, een

paar laden opentrekken en vervolgens snel verdwijnen. En vaak niet meer terugkomen. Sommigen gingen naar de leeszaal waar veel woordenboeken stonden; en echt niemand ging naar de bibliografische afdeling. Er was ook helemaal geen uitleg of begeleiding van studenten. De UB was gericht op de hoogleraren, daar werd heel goed naar geluisterd.

De academische wereld was hiërarchisch?

Jazeker, hoogleraren vonden ook dat ze de baas in de UB waren. Daarom was het nodig dat de ‘bibliothecaris der universiteit’ door de kroon benoemd werd, om hem een treetje hoger te laten staan dan de hoogleraren! Maar vergis je niet, ook de oude UB-bibliothecaris zelf stond op een enorm voetstuk.

Vroeger bepaalde de UB wat de student aan informatie kreeg aangeboden. In de jaren negentig waren er trouwens nog directeurs van UB's die vonden dat studenten niet rechtstreeks toegang tot internet moesten krijgen, want ze zouden niet kunnen zoeken. Maar iedereen kan met een toetsenbord overweg en zoeksystemen zijn steeds meer gericht op eindgebruikers. Je hoeft geen afspraak meer te maken met een informatieprofessional om voor jou in een database te zoeken.

De UB heeft geen monopolie meer op informatie.

Dat klopt. Zoals ik al zei: de bibliotheek is overgenomen door studenten, de hoogleraar vertoont er zich niet meer. Een UB is geen onderzoeksinstrument meer – de wetenschappers hebben immers toegang tot vrijwel alle informatie via licenties op hun eigen pc. En er is steeds meer digitaal, het is bijna niet meer nodig iets op de UB te raadplegen. Dat wordt alleen maar sterker de komende jaren. Daardoor veranderen ook de bibliotheken steeds sneller. De bibliotheek is haar rol van primaire informatiebron kwijtgeraakt. Informatieprofessionals zijn er alleen nog voor specialistische zaken. Want soms zijn precisie en hoge kwaliteit wél van belang, bijvoorbeeld bij rechten, bij bedrijfsinformatie. Dan moet er goed gezocht worden naar zwakke signalen en die moeten geanalyseerd worden.

Maar verder? De informatiedienstverlening verdwijnt, en het gebruik van het gedrukte document neemt steeds verder af. Daardoor zijn ook die grote bibliotheekgebouwen met enorme collecties niet meer nodig. En het is heus niet nuttig om alle gedrukte materiaal te digitaliseren – het meeste wordt toch nooit meer geraadpleegd. Kranten wel natuurlijk, romans niet. Oudere wetenschappelijke literatuur wordt ook echt niet meer gebruikt. De heiligheid van het boek wordt in mijn ogen wel eens overdreven.

Voorspelling

John Mackenzie Owen voorspelde in 1983 het technologische einde van de bibliotheek.² Toen er nog geen internet bestond, laat staan een world wide web, en niemand op de werkplek de beschikking had over een pc, en zeker niet thuis.

‘Stelt u zich eens voor dat informatie niet meer zou worden gepubliceerd in boeken en tijdschriften, maar zou worden opgeslagen in reusachtige computergeheugens. Stelt u zich ook voor dat het mogelijk zou zijn te communiceren met een computerprogramma dat op een vriendelijke manier met u ging praten over het probleem waarmee u bezig bent of de ontspanning die u zoekt en op basis daar-

van precies de door u benodigde of gewenste teksten uit het geheugen zou weten te selecteren. Stelt u zich ten slotte nog voor dat u die computer thuis of op uw werkplek tegen zeer lage kosten zou kunnen raadplegen en dat de geselecteerde teksten naar wens op een beeldscherm (van de omvang van een schrijfblok) of op papier zouden verschijnen en/of opgeslagen worden in uw privédatabase voor later gebruik. Denkt u zich in dat u onbepakt in zo'n computergeheugen kunt bladeren en rondneuzen en dat u niet alleen teksten, foto's en grafieken maar ook films (met kleur en geluid) en animaties kunt bekijken. Zou u dan nog behoefte hebben om naar de bibliotheek te gaan?’

Even terug naar het begin van je loopbaan. Je hebt musicologie gestudeerd. Zijn muziekwetenschap en informatiewetenschap voor jou ooit bij elkaar gekomen?

Nee, er is voor mij geen relatie tussen deze twee. Ik heb ook nooit gewerkt in een muziekbibliotheek. Muziekwetenschap vond ik een droge studie en het informatievak was veel leuker. Op de UB Utrecht hadden ze iemand nodig om een projectje te doen, het standaardiseren van de kaarten uit de systematische catalogus. Daarbij moest ik voor sommige titels van alles nazoeken in het magazijn. Dat laatste was leuk, maar die kaarten standaardiseren werd na een half jaartje wel erg saai. Ik vroeg onderbibliothecaris Van Heijst om ander werk, en mocht kiezen uit iets traditioneels, of, heel vernieuwend, ‘iets met een computer’. Dat was bij Guus van Wesemael. Zo deed ik

wat onderzoekjes voor PICA en kwam al heel snel met hem 'overal'. Van Wesemael liet me rustig in Parijs het woord doen. En bedenk wel: het was 1972! Die hiërarchie waar ik het over had, gold nog volop. Ter illustratie: de stuurgroep PICA vergaderde *zonder* Guus, de grote man die alles in gang had gezet. Die wachtte buiten, voor het geval hij misschien nodig was. En ging soms onverrichter zake weer naar huis. Maar goed, zo kwam ik dus in de bibliotheekautomatisering terecht.¹

Die bibliotheekautomatisering was een belangrijke ontwikkeling. Wat nog meer?

Nou, de belangrijkste ontwikkeling is natuurlijk de komst van internet geweest. Alle andere veranderingen zijn daaraan gerelateerd, zowel die al geweest zijn als die nog moeten komen. Bedenk eens hoe lastig nog in de jaren zeventig en tachtig de communicatie met anderen (collega's, vakgenoten, studenten) was. Die bestond uit brieven typen, kopieën maken, stencils

maken – alles zwart-wit. Het 'maken' van informatie was lastiger dan nu en het delen ervan eveneens. Vergelijk dat eens met nu. Iedereen kan in korte tijd informatie produceren en delen met anderen.

Je voorspelde al in 1983 het 'technologisch einde van de bibliotheek'.²

Dat is je vast niet in dank afgenomen.

[Grinnikt] Ik heb soms mensen in dit toen toch wel duffe wereldje op scherp gezet. Niet alleen in dat artikel, ook in het 'rode rapport'. Dat maakte ik samen met Joop (ook: Johan, red.) van Halm.³ Ook dat ging over de effecten van technologie op de informatieketen in wetenschap en techniek. Dat kwam nogal hard aan. Er was een duidelijk verschil tussen mijn eigen Angelsaksische attitude 'ik weet het niet, laten we er samen over discussiëren', en die van de meeste vakgenoten. Hier heerste de Hollandse mentaliteit: 'ik zeg het omdat het zo is'. De discussiecultuur

is gelukkig sterk verbeterd in die veertig jaar. Overigens is de grote werkloosheid in bibliotheken door de veranderingen in hun rol niet uitgekomen. Maar door de verdwijning van het document, loopt de rol van documentleverancier (niet: informatieleverancier) van de bibliotheken nu echt ten einde. <

1] Zie ook het stuk van John Mackenzie Owen zelf op pagina 18-19 van dit nummer van *InformatieProfessional*.

2] J.S. Mackenzie Owen, 'Het technologische einde van de bibliotheek'. In *Open* 15, 6 (1983), p. 267-276. (Zie ook kader)

3] J.S. Mackenzie Owen, J. van Halm, *Effecten van technologie op de informatieketen* [...]. Bibliotheekraad, 1987.

Het openbare afscheidscollege van John Mackenzie Owen vindt plaats op 10 november 2011 om 15 uur in de Aula van de Universiteit van Amsterdam (Singel 411). Aansluitend is er een afscheidsreceptie.

Jenny Mateboer is redacteur van InformatieProfessional.

advertentie

Symposium NVB en IHOL in Maastricht

Donderdag 6 oktober 2011, Centre Céramique Maastricht

Weg met de gebruiker!

Begrijp ons niet verkeerd: we houden van gebruikers, we kunnen niet zonder ze. Maar nu gaan we het hebben over onszelf. Wat vinden wij boeiend aan ons vak? In this day and age? Waar vinden wij bevrediging in? Waar zit de lol? Kom donderdag 6 oktober 2011 naar Maastricht en hoor hoe collega's die vragen - heel verschillend - beantwoorden.

En als toetje: **schrijfster Naema Tahir** spreekt over haar liefde voor bibliotheken.

Programma

- **Boeken houden van mensen. Of: hoe sexy is een bibliothecaris?**
Annet Perry-Schoot Uiterkamp, bibliothecaris Jan van Eyck Academie Maastricht
- **Zonder titel.** Michel Wesseling, voorzitter NVB
- **Hebben bibliotheken iets te maken met lezen of, erger nog, met literatuur?** Jan-Ewout van der Putten, senior adviseur voor openbare bibliotheken en het openbaar bibliotheekwerk bij ProBiblio
- **Waarom mijn romanpersonages van bibliotheken houden.** Naema Tahir

Aanmelden via: www.ihol.nl/symposium2011

Hoe het allemaal begon

Het was ergens in 1972. De allereerste tekens op een beeldscherm in de bibliotheek. Het begin van PICA, het begin van de bibliotheekautomatisering in Nederland. En ik was erbij aanwezig. Dat het langzaam ging, dat beseften we niet. Met een snelheid van 110 baud – 10 tekens per seconde – duurde het wel even voordat een titelbeschrijving op het scherm stond. Maar 's nachts in bed flitsten de letters nog voor mijn geestesoog op het beeldscherm voorbij.

John Mackenzie Owen

Dat een paar maanden later die snelheid zou worden verhoogd naar een verbijsterende 300 baud, dat konden we nog niet bevroeden. Dat je ooit voor nog geen 500 euro een complete computer zou kunnen kopen ook niet. Voor PICA waren een paar mensen naar Londen gereisd om bij ICL twee terminals te kopen à raison van 60.000 gulden per stuk, omgerekend zo'n 30.000 euro. Ze werden in Londen met een limousine opgehaald en door de directie van ICL op een lunch getrakteerd. Het was de eerste keer dat ICL twee terminals tegelijk verkocht.

Zaavullend bakbeest

De centrale computer waar PICA op draaide, stond destijds bij Elsevier in Amsterdam. Het was een NCR350, een zaavullend bakbeest dat ik gelukkig slechts eenmaal in mijn leven heb hoeven zien en – wat veel erger was – horen. Niettemin was het beest heel betrouwbaar, en deed het eigenlijk altijd wat de programmeurs hem – terecht of ten onrechte – hadden bevolen. Het echte probleem lag bij het opslagmedium. Schijfgeheugens waren er nog niet, NCR gebruikte CRAM-geheugens. Vol ongeloof kijken mijn studenten me

'In Londen werden twee terminals - à 30.000 euro - aangeschaft'

aan als ik dit apparaat voor hen beschrijf. Het bestond uit een soort kledingrek waaraan 256 met een magnetische laag bedekte plastic flappen (formaat 7,3 x 35 cm) hingen. Als een van die flappen nodig was, werd hij uit het rek losgelaten en met luchtdruk om een ronddraaiende trommel geslagen om te worden uitgelezen of beschreven. Dat ging meestal goed (zelfs het om de trommel slaan). Als de flap klaar was, werd hij weer met luchtdruk omhooggeschoten, om boven in het rek te worden opgevangen. Helaas ging dat vaak niet goed. Wikipedia beschrijft de gevolgen: 'This would result in a high pitched noise with which operators were very familiar (...) and damage to the cards.'

Groen scherm

Hoewel de computer in Amsterdam stond, gebeurde het testen en demonstre-

ren van PICA in Utrecht. In de Kapel (een duistere zaal in de krochten van de oude UB aan de Wittevrouwenstraat) stond de PICA-terminal, naast de terminal waarmee Guus Mathijssen met Excerpta Medica speelde – hij kan daar vast ook wel een aardig stukje over schrijven. Computernetwerken bestonden nog niet, de verbinding liep dus via de telefoon. Daarvan bezat de UB er, voor zover mij bekend, drie stuks. Eén in de Kapel, één bij Grosheide, de bibliothecaris, en één bij de portier. Dat was niet zo handig, vooral niet op die vrijdagmiddag die ik doorbracht met prof. Sj. Groenman, de rector magnificus van de Rijksuniversiteit Utrecht. De universiteit had veel geld in PICA gestoken. Hoewel het misschien zuiverder is te zeggen dat Groenman de middag met mij doorbracht in plaats van andersom. Hoe dan ook, hoewel de terminal wel aanging, verscheen er geen letter op het scherm. Ik liep daarom van de Kapel naar de portier (een wandeling van enkele minuten, want er waren onderweg veel obstakels, zoals bijvoorbeeld collega's die – het was vrijdagmiddag – wel zin hadden in een praatje) om met Amsterdam te bellen. De telefoon in de Kapel werd immers bezet door de com-

Foto: Jenny Mateboer; beeldbewerking: Eric van den Berg

niet gelukt was (wat ze daar trouwens – o wonder – al op afstand hadden gezien), en nieuwe instructies aan te horen. Zo ging dat de hele middag door, waarbij de mate van vriendelijkheid en geruststelling in mijn communicatie (de rector bleef tergend vol begrip) exponentieel omgekeerd evenredig was aan de toenemende snelheid waarmee ik uiteindelijk tussen Kapel en portiersloge heen en weer rende. De rector ging tenslotte – nog steeds vol begrip, en ongetwijfeld opgelucht dat hij niets gezien had waar hij toch niets van zou hebben begrepen – naar huis zonder ook maar iets wijzer te zijn geworden van de werking van PICA en de goede besteding van het daaraan uitgegeven geld.

Obstakels

De rector was overigens onze minste zorg. Zo beseften we maar al te goed dat er één obstakel lag tussen de gebruiker en zijn (of haar) acceptatie van het nieuwe medium, namelijk het vermogen om te typen. Dat was nodig om de computer te bedienen, en dat konden de mensen dus niet. Dit probleem stond nergens in de beleidsstukken, maar het baarde ons wel zorgen en stiekem maakten we plannen om type-onderwijs als verplicht vak in het lager en middelbaar onderwijs onder de aandacht van het ministerie te brengen. Een andere zorg betrof de serendipiteit. Bij het zoeken in de traditionele kaart-catalogus (al of niet in de vorm van ‘Leidse boekjes’) kwam je altijd wel boeken tegen waar je niet naar op zoek was, maar die toch nuttig, zo niet van doorslaggevend belang bleken voor je onderzoek. Dat heet serendipiteit. Maar met de computer kon je auteur en titel invoeren, en onmiddellijk bij dat ene boek uitkomen – weg serendipiteit. Uiteindelijk bleek dat in de praktijk heel erg mee te vallen, toen wij een verschijnsel ontdekten waarvan wij het bestaan aanvankelijk niet kenden. Dat verschijnsel werd later bekend onder de naam ‘browsen’.

Zo viel er, bijna veertig jaar geleden, nog veel meer te ontdekken. Van niets naar wat we nu allemaal hebben aan ICT in de informatievoorziening, is niet niks. Aan de wieg te staan van zaken waar je nog geen weet van hebt, leek mij toen ontzettend spannend. Dat heb ik destijds goed gezien. <

puterverbinding. Bij de portier belde ik – als er niemand anders aan het bellen was – met Amsterdam, legde uit wat het probleem was en wat ik gedaan had om a) dat probleem te veroorzaken en b) er op eigen houtje iets aan te doen, hoorde geduldig de oplossing aan die aan de andere kant werd voorgesteld, en wandelde weer terug naar de Kapel.

De oplossing uit Amsterdam werkte niet; het scherm bleef groen (groen was de toenmalige versie van zwart). Na het wisselen van enkele vriendelijke, geruststellende en begripvolle woorden tussen Groenman en mij (de begripvolle woorden kwamen van hem), liep ik in een iets hoger tempo dan eerst naar de portier om Amsterdam mee te delen dat het nog

Verklarend woordenlijstje

Automatisering – De toepassing van computers op handmatig uitgevoerde processen; voorloper van de ICT.

Beeldschermterminal – Beeldscherm met ingebouwd toetsenbord, maar zonder pc.

CRAM – Card Random Access Memory. Zie en.wikipedia.org/wiki/NCR_CRAM voor verdere uitleg.

ICL – International Computers Limited, een Britse computerfabrikant, opgericht in 1968 en in 2002 als merk verdwenen als gevolg van overname door Fujitsu.

Leidse boekjes – Catalogus bestaande uit in omgekeerde volgorde gesorteerde kaartjes die aan de linkerzijde tot een boekje zijn samengebonden. Vergelijkbaar met het flipboekje of folioscoop.

Mathijssen, Guus – Oud-bibliothecaris van de Faculteit Diergeneeskunde in Utrecht en NVB-coryfee.

PICA – Project Integratie Catalogus Automatisering. Een in 1969 opgericht samenwerkingsverband van KB en enkele universiteitsbibliotheken. Ontwikkelde de Nederlandse Centrale Catalogus en lokale bibliotheeksystemen, waaronder de Online Publieke Catalogus. In 2007 overgenomen door OCLC.

Wat studenten nu eigenlijk in de bibliotheek doen

John Mackenzie Owen heeft in zijn jaren als docent veel waardering van zijn studenten gekregen voor zijn onderhoudende en inspirerende (werk)colleges. Deeltijd masterstudent Leen Liefsoens schetst hoe het er in zijn laatste colleges als hoogleraar Documentaire Informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam aan toe ging. Zo gunt ze ons een blik in het onderzoeksproces en de manier waarop Mackenzie Owen zijn studenten stuurt en enthousiasmeert.

Leen Liefsoens

‘We gaan een onderzoek uitvoeren. Ik heb het thema “de relatie tussen studenten en hun bibliotheek” in gedachten. De rest is aan jullie.’ Zo begon John Mackenzie Owen in februari van dit jaar de integratiemodule Culturele Informatiewetenschap, een van de laatste vakken die hij doceerde aan de masteropleiding van de UvA voor hij met emeritaat zou gaan. Eind mei werd het vak, juist vanwege dit feit, afgesloten met een borrel. De tussenliggende tijd werd besteed aan het uitdenken van de onderzoeksmethode, literatuuronderzoek, het opstellen en afnemen van vragenlijsten, analyseren, schrijven, en dit allemaal onder het toezien van Mackenzie Owen. En ook al werden we – zijn studenten – in het diepe gegooid, hij stuurde ons met zijn typerende enthousiaste betogen die kant op waar hij met het onderzoek naartoe wilde.

Existentieel probleem

‘Als kennis delen geen probleem is, hebben bibliotheken het probleem dat er geen probleem is om op te lossen. Dat is een existentieel probleem.’ Een uitspraak van Mackenzie Owen uit de presentatie die hij gaf op 23 november 2010 ter ere van het 450-jarig bestaan van Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek Deventer. Deze presentatie vormde de aanleiding van het artikel ‘De Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs’ in *InformatieProfessional* nummer 4 van dit jaar.

In dit artikel heeft Mackenzie Owen het over de overbodige bibliotheek. Het valt hem op dat universiteitsbibliotheken vaak vol zitten met werkende studenten. ‘Het ziet er werkelijk prachtig uit, al die nijvere mensen in de bibliotheek.’ Hij vraagt zich echter af wat de relatie is tussen de

mensen en de bibliotheek waarin ze zich bevinden. Hij vermoedt dat die relatie er vaak nauwelijks is, maar dat weet hij niet zeker, omdat er bij gebruikersonderzoeken nooit gekeken is naar wat de studenten concreet *doen* als ze in de bibliotheek werken. Dat gebrek leidde tot het thema van ons onderzoek. Al kwamen mijn medestudenten en ik daar dus pas achter nadat we het betreffende artikel hadden gelezen en nadat we door Mackenzie Owen al waren geïnstrueerd over de insteek van het onderzoek.

Richt je op feiten

Na het bepalen van het onderzoeksthema gaf Mackenzie Owen ons na het eerste college huiswerk mee: nadenken over de onderzoeksvraag en het beredeneerd formuleren van voorkeuren voor een onderzoeksmethode. Een wiki en een gezamenlijke mindmap waren onze digitale hulpmiddelen. Vanaf het begin kregen we de instructie ons te richten op feiten. Er zijn weliswaar verschillende gebruikersonderzoeken afgenomen onder studenten, maar deze onderzoeken zijn meestal gericht op verwachtingen van de gebruikers of hun tevredenheid, maar niet op de feitelijke activiteiten. ‘Niet wat vinden de studenten van de bibliotheek, maar wat doen de

Wie is...

Leen Liefsoens werkt als documentair informatiespecialist bij de bibliotheek van De Haagse Hogeschool en volgt de master Culturele Informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Leen blogt op persoonlijke titel op 2.0 Drops: leenlief.web-log.nl.

Goethes ideeën over hoe je de wereld moet waarnemen om tot (zo objectief mogelijke) kennis van die wereld te komen, gelden nog altijd, gaf Mackenzie Owen zijn studenten mee.

studenten in de bibliotheek,’ aldus Mackenzie Owen. De onderzoeksvraag werd in het tweede college vastgesteld: ‘Wat doen studenten in de bibliotheek en wat is de relatie daarvan met de aangeboden diensten?’

Het bedenken van de deelvragen was de volgende stap. ‘Vergeet niet deze te toetsen aan beredeneerbaarheid en relevantie,’ was het advies van Mackenzie Owen. Bij het inventariseren van deze deelvragen in het volgende college, nam hij de whiteboard stift ter hand om schematisch weer te geven dat het op de eerste plaats gaat om het achterhalen wat de studenten in de bibliotheek doen. Daarna pas kan doorgeredeneerd worden over zaken als verschillen tussen universiteiten en hogescholen en de gevolgen van de onderzoeksresultaten voor bibliotheken. ‘We gaan het gedrag van studenten verklaren door te kijken naar hun bibliotheekervaring, hun demografische gegevens, de technische voorzieningen en sociale factoren. Dit noemen we een verklaringsmodel,’ doceerde Mackenzie Owen.

Johann Wolfgang von Goethe

Het werd tijd om ons te gaan concentreren op de onderzoeksmethodiek. De belangrijkste methode voor het verzame-

len van de onderzoeksgegevens werd een vragenlijst. Maar er werd ook een verkenning van de onderzoeksbibliotheken ingelast. Bij het vaststellen van die onderzoeksbibliotheken en het samenstellen van de groepjes waarin we zouden gaan werken, verliet Mackenzie Owen enigszins sceptisch de ruimte, dat mochten we zelf regelen. We kwamen er ook zonder hem al snel uit. Het onderzoek zou plaatsvinden in vier universiteits- en drie hogeschoolbibliotheken in het land.

Maar voordat we verder gingen met het uitvoeren van het onderzoek, legde Mackenzie Owen nogmaals de nadruk op een inductieve onderzoeksmethode door ons te laten kennismaken met de ideeën van Johann Wolfgang von Goethe, dichter en schrijver, maar in zijn tijd tevens bekend

‘John Mackenzie Owen stuurde ons met zijn typerende enthousiaste betogen die kant op waar hij met het onderzoek naartoe wilde’

als natuurwetenschapper en wetenschapstheoreticus. ‘Zijn ideeën over hoe je de wereld moet waarnemen om tot (zo objectief mogelijke) kennis van die wereld te komen, gelden nog altijd,’ gaf Mackenzie Owen ons mee. Wetenschap is een kwestie van ervaring opdoen in een kritische houding zodat foute waarnemingen worden herkend. De waarnemingen die werden gedaan tijdens de verkenningsfase, werden dan ook uitgebreid geanalyseerd in het daaropvolgende college. ‘Zijn er zaken die we veronderstellen (theorieën) en zaken die we nog moeten opnemen in onze vragenlijst (testen)?’ was de inleidende vraag van Mackenzie Owen. Zijn antwoord had hij al klaar nadat hij de waarnemingsverslagen op de wiki had gelezen. Ook de vragenlijst was van zijn hand, maar wel gebaseerd op onze deelvragen en waarnemingen.

Ongezouten kritiek

Na het afnemen van de vragenlijsten gingen drie groepen afzonderlijk aan de slag. De eerste groep hield zich bezig met de inleiding en het literatuuronderzoek, de tweede groep met de analyse van de vragenlijsten en de derde groep met de conclusies van het onderzoek. Op onze producten volgde Mackenzie Owens ongezouten kritiek: ‘Let op met het woordje “maar”, dit geeft een waardeoordeel en dat moet je vermijden in de analyse.’ Aan de hand van de resultaten zijn we tot twee contradictoire opvattingen gekomen. Die kunt u lezen in het onderzoeksrapport dat wordt gepubliceerd zodra er een redactieslag heeft plaatsgevonden, uitgevoerd door Mackenzie Owen. ‘Maar ik zal niets meer aan de inhoud veranderen’, heeft hij ons verzekerd.

De inmengingen van Mackenzie Owen in het onderzoek leidden enerzijds tot frustraties – ‘Het was toch ons onderzoek?’ – maar anderzijds ook tot nieuwe inzichten en kennis. We voelden ons vereerd om door een ‘oude rot in het vak’ klaargestoomd te worden voor de volgende fase in onze academische carrières: de master-scriptie. Zelf zal ik zijn prikkelende en heldere colleges missen. Op 10 november vindt zijn afscheidscollege plaats en dat zal ongetwijfeld – kenmerkend voor Mackenzie Owen – bescheiden provocerend zijn. Ik kijk ernaar uit! <

Differentiatie, ja graag

Op verzoek van John Mackenzie Owen reageert Bas Savenije, algemeen directeur van de Koninklijke Bibliotheek, op Mackenzies pleidooi voor één bibliotheek voor het onderwijs.

Bas Savenije

In *InformatieProfessional* nummer 4 van dit jaar pleit John Mackenzie Owen voor de Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs: 'Dat is een gecentraliseerde bibliotheekvoorziening (en dus niet weer zo'n "federated" samenraapsel van de bestaande afzonderlijke bibliotheken) dat op nationaal niveau licenties beheert, de nadruk legt op slimme functionaliteit in plaats van op collectievorming, en dat alle vormen van informatie bijeenbrengt (dus naast publicaties ook bijvoorbeeld leermodules en software).'

De reacties hierop,* onder anderen van Nol Verhagen, directeur van de UB van de Universiteit van Amsterdam, benadrukken dat veel van de door John gewenste veranderingen al in gang zijn gezet en wekken hier en daar ook de indruk dat het vanzelf wel goed komt met de bibliotheek van de toekomst. Het verwijt valt ook dat hij te veel uitgaat van de traditionele bibliotheek die intussen al niet meer bestaat. In feite onderscheidt John een kostbare bibliotheek, een overbodige bibliotheek en een digitale bibliotheek. Laat ik eens een andere invalshoek nemen. Als mensen praten over 'de bibliotheek' of 'de universiteitsbibliotheek', bedoelen ze niet altijd hetzelfde.

'Ik ga naar de bibliotheek': hier gaat het over het *gebouw*.

'Via de bibliotheek kan ik goedkoop en snel aan mijn informatie komen': misschien dat men hier in de jaren tachtig ook het gebouw mee kon bedoelen, tegenwoordig verwijst men naar een *functie*.

'De bibliotheek moet bezuinigen': deze formulering slaat op de bibliotheek als *organisatie*.

Flirten in het gebouw

Regelmatig kan men horen of lezen dat de universiteits- of hogeschoolbibliotheek als gebouw overbodig wordt, wanneer de

informatievoorziening voor onderwijs en onderzoek geheel of vrijwel geheel digitaal wordt. John noemt dit dan ook 'de overbodige bibliotheek'. Tja. Hij is net zo overbodig als de bioscoop. Je kunt je goed voorstellen dat we het zonder doen, maar wereldwijd neemt de populariteit van bibliotheekgebouwen op de universiteitscampus toe. Geconcentreerd studeren, samen werken, flirten, gezien worden, is het de tijdgeest of iets anders? Iedere zichzelf respecterende universiteit hoort een dergelijke voorziening aan te bieden en er worden ook nog nieuwe UB's gebouwd.

Het comfort van de voorzieningen speelt een belangrijke rol. Wanneer je in hetzelfde gebouw ook andere functies onderbrengt, bijvoorbeeld administratieve of facilitaire diensten, wordt het wellicht minder voor de hand liggend om dit 'bibliotheek' te blijven noemen. Is dat erg? Hoewel het erop lijkt dat studenten liever naar een gebouw gaan dat bibliotheek heet dan naar een zogenaamd studiecentrum, is de naam niet wezenlijk. Of het nu bibliotheek heet of niet, een dergelijk gebouw is absoluut geen overbodige voorziening. Duidelijk is ook dat je zo'n voorziening niet kunt centraliseren: het

**'Het nogal
gedifferentieerde
bibliotheekstelsel lijkt
vooral terug te voeren
op functies in de
papieren wereld'**

is een communitygebonden service die de financier realiseert voor de leden van de eigen gemeenschap. Anderen worden getolereerd, maar zijn meestal niet bijzonder welkom.

Differentiatie

De functie van een bibliotheek voor het hoger onderwijs is de ondersteuning van de primaire processen van de instelling. Wanneer de informatie (vrijwel) geheel digitaal is, speelt het gebouw hierin een marginale rol: iedereen kan alles tot zich nemen en bewerken op zijn of haar werkplek, thuis of in de universiteit of hogeschool.

Nieuwe diensten van de bibliotheek hebben de ambitie de volledige informatieketen te bestrijken, en daarbij is zowel sprake van de ondersteuning van de creatie als van langdurige bewaring; en dan heeft men het vaak niet alleen over tekst, maar bijvoorbeeld ook over data of software.

Het informatieaanbod in de verschillende instellingen vertoont grote overeenkomsten. Fusies van uitgevers en het verschijnen 'Big Deal' maken de selectiefunctie minder belangrijk. Meer en meer zien we een breed aanbod voor het gehele hoger onderwijs met diverse toegangsvarianten voor verschillende instellingen, alhoewel er voor de aansluiting van het hbo hierop nog wel wat te wensen over is. Licentieonderhandelingen vinden steeds meer geconcentreerd plaats en dat is een goede ontwikkeling.

Er is nog een grote variatie in de manier waarop de diverse bibliotheken de toegang tot die informatie regelen, bijvoorbeeld in de gehanteerde zoekmachines. Toch staan de bibliotheken allemaal voor dezelfde uitdaging. De verschillen in wensen vanuit het primaire proces zijn, zeker voor het onderwijs, minimaal en dat geldt ook voor de gewenste vaardigheden bij de studenten. Bij het onderzoek zijn er grotere verschillen tussen de disciplines. Inbedding van de informatiediensten in het primaire proces vraagt om differentiatie, maar de wensen van scheikundigen in Amsterdam en Utrecht lijken meer op elkaar dan de wensen van de Utrechtse theologen en de Utrechtse farmaceuten. Functioneel gezien ligt dus een differentiatie per discipline meer voor de hand dan een differentiatie per instelling.

Illustratie: Eric van den Berg

Samenwerking

Dit betekent dat samenwerking tussen instellingen nogal voor de hand ligt. De enige reden om dit niet op nationaal niveau te doen, lijkt dat het zo'n gedoe is om het goed geregeld te krijgen. Nol Verhagen: 'Laat ze lekker samenwerken waar ze daar heil in zien en laat ze vooral hun eigen weg gaan waar ze denken dat dit beter, doeltreffender en goedkoper is.' Dat klinkt als gezond verstand. Maar dat geldt evenzeer (of misschien wel meer) voor de omgedraaide variant: 'Laat ze vooral samenwerken waar dit beter, doeltreffender en goedkoper is en laat ze vooral hun eigen weg gaan waar ze daar heil in zien.'

Wat betekent dit voor de bibliotheek als organisatie? Het nogal gedifferentieerde bibliotheekstelsel lijkt vooral terug te voeren op de functies in de papieren wereld en de traditionele wens van veel managers om alles zelf te willen doen – de uitdrukking *not invented here* lijkt overigens uitgevonden in de bibliotheekwereld.

Die gedifferentieerde organisatie hangt natuurlijk samen met gedifferentieerde financiering en verschillen in aansturing. In tijden van bezuiniging blijkt de huidige verbrokkeling behoorlijk kwetsbaar.

De vraag is nu essentieel welk deel van de bibliotheekdiensten voor de betrokken instelling uniek en van strategisch belang is. Slechts dat unieke deel is reden dat ook geheel vanuit de eigen instelling te bedienen. Voor het overige ligt uitbesteden in samenwerking voor de hand. Bij wie je dat belegt en hoe je dat regelt? Die vragen lijken de voortgang van de discussie eerder te hinderen dan te bevorderen.

Dus, moeten we wel één Nederlandse bibliotheek voor het onderwijs willen? Zo geformuleerd liever niet. Wel zou ik zoveel mogelijk gemeenschappelijke functies en een nieuwe daarop toegesneden organisatievorm willen. Dat is niet eenvoudig en naar ik vrees ook 'gedoe': maar het is mijns inziens de moeite waard eens door deze zure appel heen te bijten. En hoe die nieuwe organisatie heten moet? Daar komen we dan wel uit, desnoods met een prijsvraag.

* Zie Nol Verhagen, Jeroen Bosman, Gert Goris, Jan Campanjen, 'Ruil het vakpessimisme in voor visie en energie', in: *InformatieProfessional* nr. 5. 2011, p. 26-28, en Paul Nieuwenhuysen, 'Realiteit versus wensdromen in Vlaanderen', in: *InformatieProfessional* nr. 6. 2011, p. 24-25.

Pietas online

Op 17 mei jl. werd in de MediaXperience-zaal van de bibliotheek van de VU Pietas online (www.pietasonline.nl) ten doop gehouden, een digitale bibliografie en bronnenarchief van piëtistische teksten. Pietas* vormt een verdere stap in een concept van een digitale onderzoeksomgeving dat ook voor andere wetenschapsgebieden interessant kan zijn.

Marten Hofstede

De website Sleutel tot de Nadere Reformatie (2006) is een initiatief van de Stichting Studie der Nadere Reformatie (SSNR, 1983) die als doel heeft 'het bevorderen van de bestudering van de Nadere Reformatie, alsmede het kweken van belangstelling hiervoor'. Behalve de website publiceert de stichting een documentatieblad en organiseert cursussen en congressen; de website verschaft daarover informatie en publiceert nieuwsberichten. De hoofdmoot van de site wordt echter gevormd door vier onderzoeksinstrumenten, waartoe onderzoekers in een

geïntegreerde omgeving toegang hebben. Dit zijn in de eerste plaats de primaire (*Bronnenarchief Nadere Reformatie*) en secundaire literatuur (*Onderzoeksarchief Nadere Reformatie*) op het onderzoeksterrein, alsmede een bibliografie van elk van beide (respectievelijk *Pietas online* en de *Bibliografie van het gereformeerd Piëtisme in Nederland tot circa 1800*, alias *BPN*). Het nu ten doop gehouden Pietas online omvat vooralsnog meer dan 3500 titels (vertalingen van Engelse puriteinse publicaties; in totaal zal het bestand 15.000 à 20.000 titels gaan tellen), waar-

van er bijna 60 als digitaal document beschikbaar zijn; de BPN omvat bijna 2200 publicaties, waarvan ruim 600 in gedigitaliseerde vorm.

Van de gedigitaliseerde bronnen in het Bronnenarchief zijn de meeste op de website zelf aanwezig en door de SSNR zelf gedigitaliseerd; maar Pietas online bevat ook records die naar externe full-text documenten verwijzen, enkele bij Google Books en één bij Tresoar. In het Onderzoeksarchief vindt men naast veel door de SSNR zelf gedigitaliseerde boeken en artikelen ook publicaties bij Igitur, de DBNL, Google Books en op andere sites.

Gebruikte software

Als *www*-zoekinterface voor de beide bibliografieën, Pietas online en de BPN, is het pakket BibliOpac gebruikt, dat is afgestemd op het aloude CDS-ISIS van de Unesco. Dit blijkt een gelukkige keus, speciaal in het geval van Pietas online. Zoeken is op wel vijf manieren mogelijk: eenvoudig, uitgebreid, via een index (bladeren), door combinatie van al eerder gevormde resultaten sets en door manipulatie van de zoekopdracht in commando-vorm die in een zoekregel onder in elk resultatscherm verschijnt; bovendien zijn in de uitgebreid-zoekenmodus de indexen ook nog eens op te roepen om daaruit een indexterm als zoekterm te kiezen. Vergeleken met de STCN (Short Title Catalogue, Netherlands; het algemene bestand voor Nederlandse en Nederlands-talige boeken uit de periode 1540-1800)

Wie is...

Marten Hofstede is een gepensioneerde informatiespecialist die (bijna) niets leuker vindt dan zoeken.

Nadere Reformatie en gereformeerd Piëtisme

Sleutel tot de Nadere Reformatie – dat is de titel van de site waar Pietas online deel van uitmaakt. Deze is gewijd aan de bestudering van het gereformeerd Piëtisme en de Nadere Reformatie.

Het gereformeerd Piëtisme is een gespecialiseerd onderzoeksterrein binnen de bestudering van het Piëtisme, een richting in het protestantisme die de nadruk legt op het vrome leven (meer dan op de leer). Binnen het Piëtisme bestonden diverse stromingen, voor een deel nationaal bepaald, die in de bloeitijd (eind van de zestiende t/m de achttiende eeuw) echter wel met elkaar in contact stonden en elkaar via persoon-

lijke contacten en boeken en vertalingen over en weer beïnvloedden. Zo is het Nederlandse gereformeerd Piëtisme overwegend schatplichtig aan het Engelse en Schotse piëtistisch Puritanisme, maar er bestonden ook contacten met Duitsland (luthers) en Frankrijk. Al deze contacten en invloeden vormen een onderdeel van de godsdienst/cultuurhistorische studie waaraan de website gewijd is.

De Nadere Reformatie is een beweging binnen het gereformeerde Piëtisme die een activistischer karakter had dan het 'gewone' Piëtisme, dat zich meer beperkte tot persoonlijke vroomheid.

Author: Lodensteyn, Jodocus van (1620-1677)
Co-author(s): Hofman, Johan (1666-1735) ; MacWard, Robert (ca 1633-1697) ; Lightfoot, John (1602-1675) ; Owen, John (1616-1683) ; Case, Thomas (1598-1682) ; Fenner, William (1600-1640) ; Grantham, Thomas
Title: J. van Lodensteyn Het vervalle christendom uyt haare zorgeloose doodslaap opgewekt en aangespoort tot eenen heyligen wandel op den koninglyken weg des levens. Begrepen in zeven uytgelezen zielroerende reformatie predikationen, waar by zyn gevoegt vyf voortreffelyke predikationen van de beroemde godzalige en geleerde heeren, R. Macwair, J. Lightfoot, J. Owen, T. Case, W. Fenner. Uyt het Engels vertaalt door Johan Hofman. Verreykt met een voorreden van Melchior Leydekker. S. S. Th. Doct. en Professor tot Utrecht
Imprint: t'Amsterdam by Barend te Nuys; boekverkoper in de St. Lucie Steeg, by de Pype Markt. 1742
Collation: 8 ^o : *3 ⁸ A-20 ⁸ , [48], 432 p.
Fingerprint: 174208 - a1 *2 ege : a2 3*5 \$Taal, - b1 A d, : *b2 204 raagt.
Year: 1742
Publisher(s): Nuys, Barend te (Amsterdam)
Note(s): Titelpagina in zwart en rood.
Contents: [1] Titelpagina; [2] Approbatie; [3-27] Voorrede van Melchior Leydekker; [28-31] Inhoudsopgave in dichtvorm van J.H. [= Johan Hofman]; [32-34] Gedicht van J.H. [= Johan Hofman], 19 november 1710; [35-46] Voorrede van Joh. Hofman, Utrecht 1 december 1710; [47-48] Register der teksten; 1-432 Tekst
Bible verse(s): Jer. 2:31; Openb. 2:4-5; Ps. 50:16-17; Luk. 1:17; Luk. 13:1-5; Jes. 58:5-6; Jes. 58:13-14; 2 Kron. 15:12; Ex. 20; 2 Kor. 3:6; Kol. 3:3-4; Kol. 3:5; Hoogl. 2:4
Reference(s): Van der Haar, Schatkamer, L 451; Van der Haar, From Abbadie to Young, I 1204; Nederl. werken van afgevaardigden Synode Westminster, 144b
Location(s): Amsterdam, Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit (XP 06591) - Note(s): Incomplete: p. 343-344 ontbr., in handschrift toegevoegd - Provenance: Essen, H. van [Bameveld]
Utrecht, Universiteitsbibliotheek (EAG 531) - Note(s): Blad *1 is weggeknipt - Provenance: H. van Dorst; S. van der Linde
Gouda, Steenblokbibliotheek (968)
See also: Search in STCN-database
Pietas P98010382
Number:

Voorbeeld van een Pietas-record.
De geel gemarkeerde tekst is extra informatie
ten opzichte van de beschrijving in de STCN.

* * * * *
* * * * *
Auteur, Vertaler
Titelwoord
Titel (begint met)
Drukker, Uitgever
Approbatie, Privilege
Opdracht van / aan
Overige personen
Alle (persoons)namen
Bijbelvers
Plaats
Jaar (van uitgave), data
Taal van publicatie
Formaat (F, Q, O, D)
Bibliotheek, Collectie
Zoeksleutels van Pietas online

biedt Pietas online een aantal zoekmogelijkheden die de STCN niet heeft (voor een overzicht: zie afbeelding op deze pagina). Daarnaast bieden de beschrijvingen in deze bibliografie ook informatie die in de STCN ontbreekt of alleen indirect kan worden gereproduceerd (via een link naar de titelpagina). Voor de full-text documenten in beide archieven is pdf als formaat gebruikt, wat ze, afhankelijk van de kwaliteit van de scan, doorzoekbaar maakt als ze naar de eigen computer zijn gedownload.

Belangrijk voor de bruikbaarheid van de site als onderzoeksomgeving is dat zowel de pdf-bestanden als de bibliografische records die ernaar verwijzen een zekere mate van interactiviteit toelaten: de pdf-bestanden kunnen door gebruikers geannoteerd en gedeeld worden, de bibliografische records – in Pietas online, (nog) niet in de BPN – becommentarieerd (interactie tussen gebruiker en redactie van de site); zo kan de redactie bijvoorbeeld vanuit het bibliografisch record worden geattendeerd op het bestaan van een nog niet opgemerkt full-text document elders.

Gebruik

Het aantal gebruikers van de SSNR-site zal niet heel hoog zijn, maar gezien het internationale karakter van het onderwerp wel divers. Vandaar dat de beide biblio-

'BibliOpac als www-zoekinterface blijkt een gelukkige keus'

grafieën niet alleen met een Nederlandse, maar ook met een Engelstalige interface beschikbaar zijn.

Toegankelijkheid van records voor zoekmachines is tegenwoordig voor databases een vereiste om de aandacht van potentiële belangstellenden te trekken. Daartoe wordt vanuit de twee databases voor elk record een metabestandje gegenereerd dat zowel apart op de site beschikbaar is, als in de vorm van een voorlooptekst aan ieder pdf-bestand wordt gehecht (speciaal van belang voor de primaire teksten, die immers nogal wat ocr-leesfouten kunnen bevatten). Toegang tot de metabestandjes – momenteel alleen nog voor de BPN – krijgt de spider van de zoekmachine via een xml-bestand dat de titelgegevens bevat van alle volledige teksten, de url van de pdf en de url van de metapagina; ook voor Pietas ligt zo'n oplossing in het verschiet.

Los hiervan blijkt vooral de spider van

Google via de metarecords zelf (vermoedelijk in een voor de gebruiker niet toegankelijke directory) en toevallig gevonden resultaten van zoekacties toch wel zijn weg naar beide databases te kunnen vinden.

Verdere ontwikkeling

Nu al is het mogelijk de uitgave van een piëtistisch werk naast de bibliografische beschrijving ervan en een full-text artikel erover op het scherm (of twee schermen) te tonen; in de toekomst zal het bijvoorbeeld mogelijk zijn het origineel van een boek met diverse vertalingen te vergelijken. De bibliografische records in de beide databases kunnen nog aanzienlijk worden verrijkt (bijvoorbeeld met informatie over personen en contacten). Ook de links over en weer tussen primaire en secundaire literatuur (momenteel alleen in Pietas-records, veld: Literatuur) kunnen verder worden ontwikkeld. Ten slotte kunnen aan de SSNR onderdelen worden toegevoegd die nog meer geavanceerde samenwerkingsvormen tussen onderzoekers mogelijk maken. <

* Pietas en de BPN zijn ontworpen en geredigeerd door drs. F.W. (Frans) Huisman, voormalig hoofd van de afdeling Onderwerpsontsluiting van de Leidse UB en thans gastonderzoeker aan de VU.

Leven als een bibliothecaris in Parijs

Wilfred de Bruijn werkt als bibliothecaris bij de Fondation Custodia en het Institut Néerlandais, een Nederlands huis in Parijs, vol met oude en nieuwe kunst en een bibliotheek die dit alles weerspiegelt. Een weekboek uit de lichtstad.

Wilfred de Bruijn

woensdag 22 juni

Laverend tussen de fotograferende toeristen wandel ik over het altijd indrukwekkende Place de la Concorde richting de Rue de Lille. Het grote podium waarop de president op 14 juli de parade zal afnemen, wordt nu al opgebouwd. De zon schittert op de Seine. Het is echt zomer en bijna vakantie voor de tientallen kinderen die op het Institut Nederlandse les volgen op hun vrije woensdag. Vaak zijn hun ouders naar Frankrijk uitgezonden of is papa of mama met een français(e) getrouwd. Na de les gaan er stapels Nijntjes en Dolfje Weerwolfjes over de balie. Leesvoer voor op het strand of de camping. In de hal van het statige gebouw van het Institut is een flink aantal dozen van de Librairie du Louvre aangekomen. Resultaat van een uur grasduinen in de winkel onder de Pyramide, vorige week. Ook al is het geweldig dat we tegenwoordig het aanbod van

nieuwe publicaties via websites en e-mails kunnen volgen, er gaat toch niets boven het zelf neuzen en inkijken in een goede boekhandel. Voor kunstboeken blijft de winkel van het grootste museum ter wereld een must.

Onze bibliotheek is een van de belangrijkste kunsthistorische onderzoeksbibliotheken van het land. Velen weten niet dat achter het Institut Néerlandais, het dynamische culturele centrum van Nederland in Parijs, de Fondation Custodia huist die de verzameling van de Nederlandse kunstkenner Frits Lugt (1884-1970) beheert. En die bestaat niet alleen uit oude Nederlandse tekeningen en schilderijen, maar bevat ook brieven van Michelangelo tot Mondriaan, miniaturen van het hof van de Mogols, Italiaanse, Franse en Engelse meesterwerken op papier et cetera. Het is dankzij het genie van Lugt dat zijn schitterende collectie

nog altijd voortleeft en dat de hedendaagse Nederlandse kunst, muziek, literatuur en film een prominente plek hebben in het Franse cultuurlandschap. De Nederlandse overheid is tegenwoordig verantwoordelijk voor het Institut aan de straatzijde. Achter dezelfde voordeur, aan de andere zijde van de *cour*, worden de schatten van Lugt bewaard en bestudeerd in het kleine achttiende-eeuwse Hôtel Turgot onder verantwoordelijkheid van Ger Luijten, directeur van de stichting Custodia. De bibliotheek van beide organisaties heeft dus een dubbele ambitie: het beste aanbod van Nederlandse literatuur en hedendaagse cultuur in Frankrijk enerzijds en een wetenschappelijke collectie op het gebied van alle verzamelgebieden van de collectie Lugt voor onze conservatoren en wetenschappers, handelaren, studenten en museummensen van buiten anderzijds. <

donderdag 23 juni

De conservatoren van Custodia nemen altijd de nodige tijd om de vele tijdschriften die hier wekelijks binnenkomen, zorgvuldig door te nemen. En ik wil ze graag snel opnemen in de catalogus voor onze bezoekers. Dat bijt elkaar soms. Op 4 december 1649 schreef René Descartes vanuit het koude Stockholm een brief, tegenwoordig in de collectie Lugt, aan Constantijn Huygens. De Franse filosoof legt uit dat Freinsheimius, de bibliothecaris van Christina van Zweden, wanhopig is omdat sommige boeken eendeloos blijven slingeren aan het hof voordat hij er de hand op kan leggen. Niets nieuws onder de zon!

Een conservator verspert me vanmorgen dan ook de weg als ik in het Hôtel Turgot, het huis van de kunstverzameling, tijdschriften kom oogsten. Uiteindelijk sluiten we een compromis en vertrek ik alsnog met een stapel *Oud Holland's* et cetera. Veel werk voor onze collega Marie-Claire Nathan, die zich bezighoudt met de tijdschriftenverzameling en de retro-catalogisering. <

vrijdag 24 juni

Het is vrijdag, dus een glas wijn bij de lunch met een goede Ierse vriend aan de Boulevard Saint-Germain mag. Veel Nederlanders denken dat we ons elke dag tussen een en drie uur tegoed doen aan de Franse keuken. Helaas is dat niet altijd waar en bovendien vergeten ze dat we tot zeker zeven uur 's avonds doorwerken.

Volgende week opent de tentoonstelling van onze tekeningen van Rembrandt en tijdgenoten. Ze zijn net terug uit New York waar ze in de Frick Collection grote indruk hebben gemaakt. Niet alleen vanwege de schoonheid van de bladen, maar ook door de bijzondere antieke lijsten. Ik richt de bijbehorende boekwinkel in. In een kleine organisatie als de onze draagt iedereen z'n steentje bij. Als ik in de *boutique* om me heen kijk, kan ik een gevoel van trots op onze eigen publicaties niet onderdrukken. De biografie van Frits Lugt, geschreven door Freek Heijbroek, is zelfs uitgekozen tot een van De Best Verzorgde Boeken van 2010. <

maandag 27 juni

Het kwik stijgt tot 37 graden vandaag en we zijn allemaal wat loom. Ik schrijf aan collega's in Nijmegen, Washington en Dublin om hen te bedanken voor de toezending van hun catalogi. In de volle studiezaal zoekt een jonge galeriehoudster naar de juiste toeschrijving van een Italiaanse tekening. Een assistent-conservator van de École des Beaux-Arts werkt hard aan de tentoonstelling van Duitse tekeningen volgend jaar. Assistent-bibliothecaris Floortje Damming helpt hen snel aan de nodige boeken en geeft ondertussen leesadvies aan een student Nederlands. Welke roman geef je aan iemand die pas twee jaar onze moeilijke taal leert? Kader Abdolah, of misschien toch een Thea Beckman? Normaliter sluiten we om zeven uur maar op maandag zijn we tot negen uur open. Vandaag is de laatste avondopenstelling van het seizoen. Terwijl Floortje de bezoekers ontvangt, kom ik drijfnaat uit de hete, plakkerige metro thuis en slenter naar het Canal Saint-Martin voor een picknick met vrienden. Fijn aan de koude bubbels aan het schilderachtige kanaal. Ik vergeet nooit wat een voorrecht het is om in de mooiste stad ter wereld te werken en te wonen. <

dinsdag 28 juni

Het is nog steeds bloedheet. Terwijl ik stapels nieuwe boeken doorkijk, spijt het me dat ik geen tijd heb om ze te lezen. Ik denk aan de woorden van de Weense bibliothecaris in Musils *Der Mann ohne Eigenschaften*: 'Es ist das Geheimnis aller guten Bibliothekare, daß sie von der ihnen anvertrauten Literatur niemals mehr als die Büchertitel und das Inhaltsverzeichnis lesen. Wer sich auf den Inhalt einläßt, ist als Bibliothekar verloren!' Zoals elke dinsdag lunchen we met het team bij onze lievelingsserveerster Jeanne-Marie. Moederlijk let ze erop dat we goed onze borden leeg eten, terwijl ze in haar charmante, zuidelijke tongval informeert hoe het met ons gaat en of de *Saucisse de Lyon* bevalt. <

woensdag 29 juni

Vanmorgen hapert de online catalogus, maar het probleem is gelukkig snel verholpen. Het is een drukte van belang in huis want vanavond worden honderden gasten voor de vernissage verwacht. Voordat ik me onder het bezoek meng, neem ik eindelijk de tijd om de recent op een Amsterdamse veiling verworven oude boeken te bekijken. Naast de zeventiende-eeuwse uitgave over de schilderkunst van Junius met het mooie por-

tret door Hollar, waardeer ik ook 't *Vermaaklyk Lottooneel van Holland* uit 1705. Vol met platte grappen en ondeugende prenten. De spreuk 'Ons Holland is een Lot-tooneel, Elk zoekt daar door voor weinig veel!' doet me even aan het huidige cultuurklimaat in het vaderland denken. 's Avonds dineren we in de grote salon ter ere van de tentoonstelling en de bestands-catalogus, die is geschreven door Peter Schatborn, oud-

directeur van het Prentenkabinet van het Rijksmuseum en de grote kenner van Rembrandt-tekeningen. Ger Luijten spreekt hem en de aanwezige handelaars, verzamelaars, kenners, liefhebbers, medewerkers en restauratoren poëtisch toe. We verwachten dat het Franse en internationale publiek ons massaal zal weten te vinden deze zomer. En ook de bibliotheek blijft, heel onfrans, gewoon open. <

WILFRED DE BRUIJN

22.06 - 29.06.2011

Tijd voor een carrièrewending?

Alle IP-vacatures
op InformatieProfessional.nl

Wakker worden! De site InformatieProfessional.nl is uitgegroeid tot de belangrijkste bron voor vacatures binnen het vakgebied van informatiedienstverlening en -management. Met dagelijks verse banen, verkrijgbaar via e-mail en RSS-feed.

Ook een vacature plaatsen? Bel Jocelyne Koenders bij Acquire Media op 038-4606384 of mail jkoenders@acquiremedia.nl.
Tevens voor al uw advertentiewensen in de gedrukte editie.

**INFORMATIE
PROFESSIONAL**
vakblad voor informatiewerkers

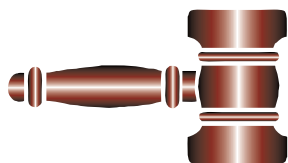
De Wbp verplicht u een DMS en CRM-systeem te gebruiken!

Mark Jansen

De titel van deze column lijkt misschien een wat boude stelling. En inderdaad zult u ook nergens in de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) een wetsartikel met een dergelijke verplichting tegenkomen. Toch zullen in de praktijk maar weinig organisaties zonder dergelijke systemen kunnen voldoen aan de Wbp.

Iedereen heeft op grond van artikel 35 Wbp het recht aan een organisatie te vragen welke persoonsgegevens deze van hem verwerkt. In de, onder privacyrechtjuristen zeer bekende, Dexia-uitspraken uit 2007 heeft de Hoge Raad bepaald dat in reactie op een dergelijk verzoek binnen vier weken een *volledig en transparant* overzicht van die persoonsgegevens moet worden gegeven. Dat het behoorlijk wat moeite kan kosten om een dergelijk overzicht te maken, is volgens de Hoge Raad niet relevant. Alleen wanneer het voldoen aan een dergelijk verzoek disproportionele administratieve lasten met zich meebrengt, hoeft er niet aan te worden voldaan. Die uitzondering doet zich echter nauwelijks voor.

U zult ook moeten kunnen aangeven aan welke derden u persoonsgegevens heeft verstrekt. In de wetsgeschiedenis bij de Wbp staat nog heel stellig dat u niet verplicht zou zijn bij te houden aan wie u gegevens verstrekt, maar dit lijkt te zijn achterhaald. Het Europese Hof van Justitie heeft namelijk op 7 mei 2009 in een zaak tussen de gemeente Rotterdam en

een burger al overwogen dat het recht van die burger om van de gemeente te horen aan wie zijn gegevens zijn verstrekt 'noodzakelijkerwijs voor het verleden moet gelden. Anders zou de betrokkene zijn recht (...) niet doeltreffend kunnen uitoefenen'. U moet dus aan de betrokkene kunnen vertellen aan wie u zijn gegevens in het verleden heeft verstrekt. Dit zult u dus moeten bijhouden in een administratie. Hoe lang u die administratie moet bewaren, hangt af van hoe lang u de aan derden verstrekte gegevens bewaart, maar één jaar is volgens het Hof vaak in ieder geval te kort.

Ook kan iedereen zich verzetten tegen bepaalde vormen van gegevensverwerkingen, zoals die met betrekking tot direct marketing. Bij een dergelijk verzet moeten 'terstond' maatregelen worden getroffen om de verwerking van deze persoonsgegevens te beëindigen. Dat betekent dus praktisch gezien dat u op korte termijn alle verschillende bronnen van persoonsgegevens (Excellistjes, databases, etiketbestanden, et cetera) die worden gebruikt voor direct marketing moet opschoenen. Omgekeerd werken mag ook: een bestand aanleggen van mensen die geen reclame willen ontvangen en vervolgens

bij iedere reclameboodschap voor verzending controleren of er niemand van de geadresseerden in die lijst staat. Het Gerechtshof Amsterdam heeft op 15 februari 2011 in een geschil tussen de PostcodeLoterij en een natuurlijk persoon beslist dat het aanleggen van een dergelijk weigeraarsbestand voor deze doeleinden is toegestaan. Nu ik deze drie voorbeelden heb behandeld, kom ik terug op de titel van deze column. Welke organisatie van enige omvang kan er serieus zonder Custo-

mer Relationship Management (CRM) en documentmanagementsysteem (DMS) binnen vier weken een volledig en transparant overzicht genereren van alle persoonsgegevens die worden verwerkt? Wie kan op deze korte termijn een volledig overzicht opstellen van alle derden aan wie de afgelopen jaren gegevens zijn verstrekt? En wie durft, zonder CRM-systeem, te garanderen dat een klant die zich eenmaal verzet heeft tegen direct marketing, nooit meer reclame van u zal ontvangen? Ik denk dat veel organisaties zonder gestructureerde werkwijze, zoals met DMS/CRM-systemen, praktisch niet aan deze verplichtingen kunnen voldoen. Zij lopen daarmee het risico aansprakelijk te worden gesteld voor schending van de Wbp. <

Mark Jansen is advocaat IT-recht en Intellectuele Eigendom bij Dirkzwager advocaten & notarissen.

advertentie

INGRESSUS

Werk processen

Ingressus helpt bij het vastleggen en optimaliseren van uw werkprocessen in het kader van kwaliteitszorg en efficiëncy

meer weten: info@ingressus.nl

www.ingressus.nl

THE RIGHT TO READ

STEUN BIBLIONEF / WWW.BIBLIONEF.NL POSTBANKNR: 258485

STICHTING BIBLIONEF NEDERLAND

BIBLIONEF
GEEF IEDER KIND LEESPLEZIER

www.manuscripta.nl

www.kindermediaweek.nl

GoOpleidingen.nl

GoOpleidingen.nl

www.erasmusacademie.nl/idm

www.archiefschool.nl

www.reekx.nl

www.vvbad.be

www.museumvereniging.nl

Foto: Erad Ernst

www.picnicnetwork.org

www.probiblio.nl

www.vvbad.be

www.erfgoednederland.nl

www.erfgoednederland.nl

International UDC Seminar 2011

seminar.udcc.org/2011/index.htm

clef2011.org

GoOpleidingen.nl

add.heliview.nl

dublincore.org/workshops

www.kohala.nl

LEZINGEN RICK ANDERSON. Amerikaanse bibliothecaris houdt lezingen over collecties, collectievorming, dienstverlening en

www.nvb-online.nl

www.tpd12011.org

smarterfgoed.nl

www.ingressus.nl

Op zoek naar conferenties en andere bijeenkomsten in de komende maanden? Surf voor een compleet agenda-overzicht naar www.informatieprofessional.nl

Hergebruik van kwalitatieve onderzoeksdata

Het verkrijgen en duurzaam bewaren van onderzoeksgegevens vereist vaak veel inspanning. Maar daardoor wordt wel hergebruik van deze gegevens voor nieuw onderzoek en nieuwe analyses mogelijk. René van Horik illustreert dit aan de hand van een voorbeeld van bij DANS gearchiveerde interviews.

René van Horik

*'Ehh ik kan me een voorval herinneren dat eh het hele gebied weer was afgesloten en dat er niks te eten kwam en drinken wij kregen van die burgerbevolking uit het dorp die kwam we hadden genoeg te eten wat dat betreft die kwam van alles brengen'.*¹

Bovenstaande transcriptie is afkomstig uit een van de duizend interviews die deel uitmaken van het 'Interviewproject Nederlandse Veteranen' (IPNV).² Interviewfragmenten als deze vormen de grondstof voor een onderzoeksproject waarin een multidisciplinaire groep onderzoekers gebruik maakt van de IPNV-collectie. Dit artikel geeft achtergronden bij dit succesvolle voorbeeld van hergebruik van kwalitatieve onderzoeksdata en beschrijft de weg die is afgelegd om te komen tot een infrastructuur om dergelijk materiaal herbruikbaar te maken. De achtergronden worden beschreven vanuit het standpunt van DANS als netwerkorganisatie om de belanghebbenden bij elkaar te brengen en als leverancier van diensten om het hergebruik van

onderzoeksgegevens mogelijk te maken. DANS (Data Archiving and Networked Services) bevordert de duurzame toegang tot onderzoeksgegevens.³ Wat de heranalyse van kwalitatieve onderzoeksdata wetenschappelijk oplevert, wordt elders uitgebreid behandeld.⁴

DANS stimuleert dat wetenschappelijk onderzoekers gegevens duurzaam archiveren en hergebruiken. Vele onderzoeksbestanden die DANS namens onderzoekers beheert, zijn vrij toegankelijk, maar niet alle wetenschapsgebieden hebben dezelfde opvattingen over het hergebruik van deze bestanden. Zo heerst er binnen de tradities van kwalitatief onderzoek veel conservatisme waar het gaat om het beschikbaar stellen van kwalitatief onderzoeksmateriaal ten behoeve van hergebruik. De privacybescherming van respondenten en de moeilijkheid om goede contextinformatie te verkrijgen, vormen de belangrijkste argumenten om van secundaire analyse af te zien. Hiermee blijft een enorm onderzoekscorpus onbenut. Onder de

noemer 'Veteran Tapes' zijn diverse activiteiten uitgevoerd die aantonen dat het wel degelijk mogelijk is om interviewdata te hergebruiken.⁵ Hieronder worden deze activiteiten beknopt beschreven en in een breder kader geplaatst.

Bruikbaarheid

Alles begint met het samenstellen van een groep onderzoekers die bereid is zich te verdiepen in de bruikbaarheid van een bestaande collectie interviews voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Dit is geen triviale activiteit, omdat het risico bestaat dat bij nadere bestudering het materiaal niet bruikbaar blijkt te zijn en er voor de onderzoekers dus geen wetenschappelijke waardering te behalen is. Als uitvloeisel van het symposium 'Interviews uit de kast' in maart 2008 ontstond een groep van twaalf onderzoekers, afkomstig uit verschillende wetenschappelijke disciplines, die met de interviews van het Veteranen Instituut aan de slag gingen. De onderzoeksresultaten zijn op-

genomen in de publicatie *Wat Veteranen Vertellen*.⁶ Een aantal bijeenkomsten is belegd om het onderzoeksmateriaal nader te bekijken, selecties te maken en te bespreken welk soort onderzoek mogelijk is.

Vanuit het oogpunt van data-beheer en -beschikbaarstelling heeft DANS een aantal activiteiten gecoördineerd. Om de wetenschappelijke analyse van 26 door de onderzoeksgroep geselecteerde interviews mogelijk te maken, bleek het noodzakelijk deze te transcriberen.⁷ Er zijn experimenten gedaan om met automatische spraakherkenning de kostbare handmatige bewerkingen te automatiseren.⁸ Op juridisch gebied zijn werkzaamheden verricht om de privacy van betrokkenen te beschermen en alle materiaal van gebruikslicenties te voorzien. Daarnaast heeft DANS de interviews gedocumenteerd en duurzaam gearchiveerd.⁹

Verrijkte publicatie

De meeste voldoening in het traject gaf het besluit in de projectgroep om te proberen de onderliggende onderzoeksdata – de interviewfragmenten – online te koppelen aan de wetenschappelijke publicatie. Hierdoor is controle van de uitkomsten van het onderzoek en nadere analyse van de gebruikte bronnen mogelijk. Ook kunnen de interviewfragmenten beluisterd worden. Hierbij kon worden aangesloten bij activiteiten op het gebied van de realisatie van zogenaamde 'verrijkte publicaties'.¹⁰ Een verrijkte publicatie is online beschikbaar en brengt gerelateerde wetenschappelijke gegevens gestructureerd samen.¹¹ In de afgelopen jaren zijn er verschillende projecten uitgevoerd om het concept verrijkte publicatie in de praktijk te realiseren. In de Veteran Tapes-projectgroep werd de verrijkte publicatie gezien als een optimale vorm om gebruik te ma-

Foto: Photocopy

ken van inzichten op het gebied van beheer en toegang tot onderzoeksdata, zonder afbreuk te doen aan de traditionele rol van de publicatie in het wetenschapsbedrijf.

Secundaire analyse

Het realiseren van een uitgave van de uitkomsten van de secundaire analyse als verrijkte publicatie, vergde een intensieve samenwerking tussen de onderzoeksgroep, de uitgever van de publicatie, de eigenaar van de onderzoeksdata en de beheerder van de onderzoeksdata. Er is software ontwikkeld waarmee onderzoekers een fragment uit een interview kunnen knippen en, indien noodzakelijk, kunnen anonimiseren. Ook is een systeem ontwikkeld waarmee onderzoekers de interviews met annotaties kunnen verrijken.¹² De koppeling tussen het artikel en de gerelateerde onderzoeksdata vereist een protocol, zowel voor de bibliografische verwijzing als voor de duurzame online koppeling tussen het artikel en de data. In deze oplossing speelt

de 'persistente identifier' een belangrijke rol. Een persistente identifier zorgt ervoor dat verwijzingen naar digitale objecten altijd vindbaar en bruikbaar zijn.¹³

Wie doet wat?

Tot zover een beknopte beschrijving van een recent voorbeeld waarin een groep geestes- en sociale wetenschappers onderzoeksdata op een succesvolle manier heeft gebruikt voor secundaire analyse. Het traject maakte duidelijk dat de afstemming van de verantwoordelijkheden op het gebied van 'data', 'onderzoek' en 'publicatie' veel overleg vergt en nog geen vanzelfsprekende mechanismen kent. Wie is bijvoorbeeld verantwoordelijk voor de koppeling tussen de publicatie en de onderliggende onderzoeksdata en is deze koppeling een onderdeel van de publicatie of hoort deze bij de data? De data moeten van hoge kwaliteit zijn, wil het voor een onderzoeker interessant zijn te overwegen deze te gebruiken voor verder onderzoek. Het verbinden van goede gebruikslicenties aan de

data is een belangrijk aspect van de kwaliteit. Daarnaast moeten er gebruiksvriendelijke tools zijn om efficiënt te navigeren door het onderzoeksmateriaal en duurzame verbindingen aan te brengen tussen de onderzoeksdata en de publicatie. Hoewel informatietechnologie een belangrijke rol speelt bij het mogelijk maken van het hergebruiken van data, dient deze ondergeschikt te zijn aan het onderzoeksproces.

Om delen van de infrastructuur te realiseren of te optimaliseren waren extra activiteiten nodig, zoals het transcriberen van interviews, het opstellen van gebruikslicenties, het knippen van fragmenten en het koppelen van data aan de publicatie. Het bleek mogelijk hiervoor financiering te vinden. Weliswaar in versnipperde vorm bij verschillende instellingen, maar wel alle op het terrein van de informatietechnologie. Financiële ondersteuning voor het multidisciplinaire onderzoeksproces blijkt veel moeilijker te vinden te zijn. Het opnemen van onderzoekstijd en databeheer in de begroting, zal het klimaat voor secundaire analyse ten goede komen en bijdragen aan een mentaliteitsverandering bij onderzoekers om vaker gebruik te maken van bestaande onderzoeksdata en eigen data geschikt te maken voor secundaire analyse. <

René van Horik is programmamanager bij DANS.

Noten

1] Dit fragment is afkomstig uit: Veteranen Instituut (2007), *Veteran Tapes*, IPNV interview 266. Het fragment wordt gebruikt in: Marks, H. en Melchior, I., "Veteranen en de alledaagsheid van culturen: een onbevredigend antwoord", in: Berg, H. van den, Scagliola S. en Wester, F. (redactie), *Wat Veteranen Vertellen. Verschillende perspectieven op biografische interviews over ervaringen tijdens militaire operaties*. Amsterdam: Pallas Publicaties AUP (2010) p. 233-252. Deze publicatie is ook online

als verrijkte publicatie beschikbaar op www.watveteranenvertellen.nl/vp.html.

De online versie (inclusief een geluidsopname) van het fragment is te vinden op: www.watveteranenvertellen.nl/fragmenten/266_1587_1600.45.xml.

De transcriptie van het fragment loopt grammaticaal niet soepel, met name door het ontbreken van interpunctie. Door het fragment te beluisteren komt de tekst natuurlijker over.

2] Zie: interview.veteraneninstituut.nl.

3] Zie: dans.knaw.nl.

4] Zie de zes bijdragen in de rubriek Essay, debat en dialoog over kwalitatief methodologische kwesties, in: *KWALON. Tijdschrift voor kwalitatief onderzoek* 46, 2011 (16) 1. Den Haag: Boom Lemma. Berg, H. van, Boeije, H., Scagliola, S., Wester, F. en Woelders, S., "Over het ontsluiten en gebruiken van kwalitatieve onderzoeksdata", in: *Wat Veteranen Vertellen*, p. 297-311.

5] Het hele proces heeft circa tweeëneenhalf jaar in beslag genomen en begon met het symposium "Interviews uit de kast" in maart 2008 (zie: www.dans.knaw.nl/content/categorieen/symposia/symposia-archief/interviews-uit-de-kast) en eindigde met de presentatie van de onderzoeksresultaten tijdens het symposium "Wat Veteranen Vertellen" in oktober 2010 (zie: www.dans.knaw.nl/content/categorieen/symposia/symposia-archief/wat-veteranen-vertellen).

6] Zie: www.watveteranenvertellen.nl.

7] Het transcriberen van de interviews is gefinancierd door een zogenaamd "Klein Data Project", zie: www.dans.knaw.nl/content/projecten/kleine-data-projecten.

8] De activiteit is gefinancierd door het programma "Erfgoed van de oorlog", zie: www.dans.knaw.nl/content/categorieen/projecten/oral-history-annotatietool.

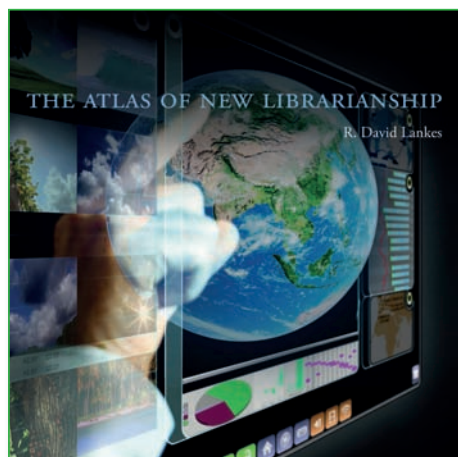
9] Deze activiteit is voor een deel gefinancierd met het INTER-VIEWS-project, zie: www.clarin.nl/node/70#INTER-VIEWS.

10] Deze activiteit is voor een groot deel gefinancierd uit het SURFshare 2008-programma, zie: www.dans.knaw.nl/content/categorieen/projecten/veteran-tapes-veteran-tapes-verrijkte-publicatie.

11] Zie: Doove, J. en Slabbertje, M., "Verrijkte publicaties", in: *InformatieProfessional*, 4 (2011) p. 30-32.

12] Zie: www.watveteranenvertellen.nl/annotationtool/.

13] Zie: Van Horik, R., "Wat Veteranen Vertellen" als verrijkte publicatie, in: *Wat Veteranen Vertellen*, p. 9-12.

Wegwijzer voor de nieuwe bibliotheek

The Atlas of New Librarianship brengt veel bibliotheekvernieuwingen samen.

Door: Jos Damen

The Atlas of New Librarianship | R. David Lankes | MIT Press, Cambridge (MA) | 2011 | 408 p. | ISBN 978-0-262-01509-7 | \$ 55

Toegegeven: het is even wennen aan het nieuwe boek van David Lankes, directeur van het Information Institute of Syracuse. Het boek lijkt bijna een echte atlas, maar dan modern, met bolletjesschema's. En wie wat verder kijkt dan zijn neus lang is, ziet in dit zeer leesbare werk over het bibliotheekvak een schat aan vernieuwende inzichten en opvattingen.

Zo sluit Lankes in *The Atlas of New Librarianship* moeiteloos aan bij de huidige poging van veel Nederlandse bibliotheken om het zoekmechanisme naar hun collecties te verbeteren. Veel bibliotheken denken dat de oplossing ligt in het aanbieden van een Google-achtig zoekmechanisme. Ze kiezen een 'discovery tool' die met één zoekbalk alle beschikbare collecties en databases doorzoekt. Zo koos Tilburg (UvT) recent voor WorldCatLocal, Rotterdam (EUR) voor Summon en Amsterdam (UvA) voor Primo. Groningen (RUG) ontwikkelde zelf Purple Search. En er zijn nog veel meer 'unified discovery tools', zelfs Open Source, zoals VUFind en het Nederlandse Meresco.

Discovery tools – Google-imitatie

Wat zegt Lankes hierover? 'Als een gebruiker een simpele directe vraag stelt, wat ga je dan gebruiken om zijn vraag te beantwoorden en hem of haar

de juiste informatie te geven? Populariteit? Belangrijkheid? Er zijn veel redenen om te veronderstellen dat een eenvoudige zoekregel problematisch is voor bestaande bibliotheekbronnen.' En wat is dan wél de oplossing volgens Lankes? Hij veronderstelt drie mogelijke oplossingen: 1) de simpele oplossing hierboven ('serve the least common denominator'), 2) het gebruik van speciale bibliotheekoplossingen (classificatie, taxonomie, thesauri) en 3) een radicaal andere aanpak, een evolutie van het systeemontwerp, waarbij gekozen wordt voor een oplossing à la Flickr en Facebook, maar dan voor bibliotheken. Hierin staat de gebruiker veel centraler, is er interactiviteit en is de rol van de bibliotheekmedewerkers veel groter. Kortom, 'participatory librarianship'.

Collecties?

Het zal dan ook geen verrassing zijn dat bij Lankes bibliotheekcollecties niet centraal staan. Hij verwoordt dat op een mooie manier. Eerst haalt hij Andrew Carnegie aan, de staalbaron die bijna drieduizend bibliotheken hielp bouwen (waaronder het Vredespaleis in Den Haag), en ooit zei: 'Er is op aarde geen betere wieg voor de democratie dan de Openbare Bibliotheek, deze Republiek der Letteren, waar rang, stand en rijkdom geen rol spe-

len.' Het antwoord op Carnegie geeft Lankes zelf, 34 pagina's verderop: 'Liever dan boekmusea op te richten, moeten we kennis bevorderen. Waar Carnegie ooit boekentempels bouwde, moeten wij werkplaatsen van de geest bouwen.' Concreet: niet meer moeten denken in termen van collecties, maar onderzoek faciliteren.

Talmud & Amazon

Het beste is Lankes in het laten zien van modernisering. Bibliotheektheorie (Eisenberg, Kuhlthau) komt kort aan bod, maar Lankes laat vooral praktijkvoorbeelden zien. Soms zeggen daarbij beelden meer dan woorden. Een afbeelding van de repository van de Universiteit van Pennsylvania plaatst Lankes naast PLoS Biology, en je ziet direct het verschil: *collection* versus *community*. Daarbij is hij niet eenkennig: een afbeelding van een oude Talmud (met het onderwerp groot aangeduid in de middelste kolom) vergelijkt Lankes met een webpagina van boekhandelaar Amazon.

Catalogus-apps

Daarbij kijkt Lankes altijd sterk naar de gebruikers, die hij geen gebruikers maar leden ('members') noemt. En die zijn gewend om met hun iPhone een lied op te sporen (Shazam), gezichten te herkennen

(iPhoto-Faces). Organisatie van informatie in bibliotheken moet dus moderner. Vergelijk de bibliotheekcatalogus met Amazon en het is direct duidelijk dat de aanschafinformatie van Biblion in de catalogus zichtbaar zou moeten zijn. En waar zit de knop 'More like this'?

Gebruikers moeten volgens Lankes een actievere rol krijgen. Waarom won Wikipedia van Encarta, en MySpace van GeoCities? Toegang is een tweebaansweg: gebruikers willen wegwijzers in de aanwezige informatie, maar ze willen ook hun eigen informatie (publicaties) aanbieden – en daar kan een bibliothecaris een cruciale rol spelen. De bibliotheek moet vooral niet denken dat ze voor gebruikers de enige kennisbron is – maar bibliothecarissen kunnen wel een rol spelen bij het adviseren en waarderen van andere bronnen.

Fondsen voor OB's

Lankes brengt in dit boek veel vernieuwingen samen. Hij kent het vak goed en strooit met aardige feitjes. Over open source en beta versions: 'Even more interesting is that beta now is not only a search for bugs, but a search for audience. Gmail, Google's e-mail system, was in beta for 5 years.' Ook interessant: het boek *Mein Kampf* van Hitler blijkt aanwezig in meer dan 3.866 bibliotheken. En wie meer wil weten over openbare bibliotheken en fondsenwerving, wijst Lankes naar het OCLC-rapport *From awareness to funding*.

Is het boek dan perfect? Nee, het had korter gekund, minder Amerikaans en met minder stokpaardjes. Maar dat doet niets af aan de kwaliteit van het werk. Kortom: *The Atlas of New Librarianship* is een verfrissend en modern boek over het bibliotheekvak. <

Bescherming van persoonsgegevens door organisaties

ICT-journalist Brenno de Winter richt zich op diegenen die in een organisatie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het privacybeleid.

Door: Jos van Dijk

Privacy in het internettijdperk | Brenno de Winter | Sdu, Den Haag

2011 | 158 p. | ISBN 9789012582414 | € 24,95

Zo langzamerhand groeit ook in Nederland de belangstelling voor de bescherming van persoonsgegevens die digitaal zijn opgeslagen en via internet kunnen worden uitgewisseld. Veel organisaties zijn met het voortschrijden van de informatietechnologie steeds verder gegaan in het vastleggen, bewerken en gebruiken van gemakkelijk verkrijgbare persoonsgegevens. Vragen over privacy en veiligheid zijn daarbij nogal eens ontweken. Kritische burgers, belangenorganisaties en de CBP (Commissie Bescherming Persoonsgegevens) als geautoriseerde waakhond waarschuwen al lang voor onderschatting van deze problematiek.

Inmiddels hebben veel organisaties een formeel privacybeleid, al dan niet onder dwang van wetgeving of regulering door de subsidiërende overheid. Maar wat vereist een degelijke bescherming van persoonsgegevens nu in de praktijk van organisaties? Welke maatregelen zijn noodzakelijk, wat zijn de belangrijkste aandachtspunten? In *Privacy in het internettijdperk* probeert ICT-journalist Brenno de Winter deze vragen te beantwoorden voor diegenen die in een organisatie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het privacybeleid.

Gegevensbeveiliging

Kennis van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en

de rol van de CBP is natuurlijk een eerste vereiste. De Winter besteedt er ruim aandacht aan, overigens na een vergelijking van de situatie in de VS, Canada en de EU. Een groot deel van het boek gaat over beveiliging van gegevens. De Winter beschrijft zestien organisatorische en technische uitgangspunten voor een degelijk beleid. En hij geeft vijf criteria die een goede bescherming van persoonsgegevens garanderen. De uitweidingen over de beveiligingsproblematiek overschrijden nogal eens de thematiek van de bescherming van persoonsgegevens in engere zin. Maar het is natuurlijk wel waar dat een goed beveiligd netwerk een eerste vereiste is om ook persoonsgegevens te beschermen.

Een andere belangrijke boodschap zit in het kortste hoofdstuk van dit boek: 'privacy by design'. Bescherming van de privacy begint nog vaak veel te laat, meestal pas *nadat* systemen in werking zijn getreden. Als er al onomkeerbare beslissingen zijn genomen die het moeilijk maken om voldoende veiligheid te garanderen zonder kostbare extra investeringen. Daarom luidt de eerste les bij de invoering van systemen waarmee persoonsgegevens worden verwerkt: voorkom vervelende incidenten en claims door privacy-eisen vooraf mee te nemen in het ontwerp van een systeem.

Vergaande oplossingen

De tips die De Winter ten slotte geeft voor bescherming van de persoonsgegevens op de werkplek en voor de individuele pc-gebruiker, gaan nogal ver: gooi de gsm weg,

ga weg van huis... Ik begrijp dat een volkomen bescherming van persoonsgegevens in onze digitale wereld vrijwel onmogelijk is, maar ik hoop dat er nog wat praktischere en minder vergaande oplossingen zijn om de ergste gevaren buiten de deur te houden.

Los hiervan geeft De Winter voor privacyfunctionarissen en ICT'ers die verantwoordelijk zijn voor beveiliging van netwerken, een aardig uitgangspunt om de gedachten te bepalen. Hoe ver zijn we in onze organisatie, waar zitten onze zwakke plekken, wat zouden we nog moeten doen? Als je dat soort vragen hebt, kan ik dit boek van harte aanbevelen. <

advertentie

INGRESSUS

Gebruikers enquête

Inzicht in wensen en waardering van gebruikers. Inclusief benchmarking

meer weten: info@ingressus.nl

www.ingressus.nl

Adlib Bibliotheek catalogiseert meer dan boeken alleen. Adlib Bibliotheek vormt de kern van een compleet informatie- en kenniscentrum. Desgewenst kunt u deze kern uitbouwen met de uitleen-, bestel- en tijdschriftenmodules, of met vragenregistratie, SDI, full-text search en verschillende online services. Iedere vorm van informatie wordt zo op maat gemaakt voor uw gebruikers. Niet voor niets is Adlib Bibliotheek in gebruik bij vele mediatheken, bedrijven, (hoge)scholen, en juridische en overheidsinstellingen.

Veelzijdig Overzichtelijk Aanpasbaar aan alle soorten publicaties
Internetmodules: SDI attenderen, Online reserveren en Full text zoeken Eenvoudig titelbeschrijvingen ontleen Makkelijk rapporteren Geïntegreerde aanvullende modules: Bestelmodule, Uiteenmodule en Tijdschriftenmodule Meertalig Internationale standaarden SRU, ISBD/AACR2, Z39.50 MARCXML, OAI-PMH en meer Integreerbaar met Adlib Museum en Adlib Archief tot één 'crossdomain' systeem API-koppelingen Keuze databases MS SQL Server, Oracle, Adlib Internet ready.

ISSN: 1385-5328

InformatieProfessional is een uitgave (15de jaargang) van Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam.
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

InformatieProfessional, Herengracht 416, 1017 BZ
Amsterdam, tel. 020-4276583, fax 020-6383817,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Jos van Dijk, Alice Doek, Alice de Jong, Marie-José Klaver (nieuwsredacteur),
Carin Klompen, Marieke Kramer, Hans van der Laan, Jenny Mateboer,
Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Eric Sieverts,
Jeroen Tegelaar en Ans ter Woerds.

vormgeving

Eric van den Berg, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Jos Damen, Wilfred de Buijn, René van Horik, Marten Hofstede, Arjen Jacobs, Mark Jansen, Leen Liefsoens, John Mackenzie Owen, Bas Savenije en Barbara Sierman.
Omslagfoto: Jenny Mateboer; fotobewerking: Eric van den Berg.

redactieadviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter), drs. Ch. L. Citroen,
prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen

Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam,
tel. 020-6276609, fax 020-6383817. InformatieProfessional verschijnt
maandelijks (10 x per jaar, januari/februari nummer en juli/augustus nummer
gecombineerd). Abonnementsprijs € 85,-. Instellingen met meer dan één
abonnement op hetzelfde adres betalen voor het tweede en volgende abonnement
€ 57,50. Nieuwe abonnementen: abonnementen worden per jaargang afgesloten.
Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd.
Beëindiging abonnement: Abonnementen kunnen uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Studentenabonnement
€ 50,-, losse nummers € 11,-. Leden van de NVB komen in aanmerking voor
een gereduceerd abonnements tarief.
Meer informatie biedt het NVB-secretariaat, Mariaplaats 3, 3511 LH Utrecht,
tel. 030-2330050, email info@nvbonline.nl.

advertentieverkoop

Otto Cramwinckel Uitgever, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

ADVERTENTIE-INDEX

Adlib	36	NVB	2
IHOL	17	Randstad ProBiblio	6
Ingressus	11, 29, 35	Reekx	40

Ouwe koeien

Tot 30 oktober

Het Utrechts Archief haalt letterlijk ouwe koeien uit de sloot. In de tentoonstelling *Ouwe koeien! Dieren in Utrecht* wordt het archief een belevenis vol dieren. Met de eerste en enige opleiding diergeneeskunde van Nederland en veemarkten van internationaal belang is Utrecht van oudsher al een bees-tenbende. Sommige dieren zijn zo gewoon dat we ze als medebewoners zien. Andere dieren zijn lastpakken die we het liefst verbannen. Ze zijn beschermd, zitten op schoot of misschien zelfs in het haar. Films, krantenberichtjes en verhalen tonen de dieren en hun veranderende plek in de tijd.

Het Utrechts Archief,
Hamburgerstraat 28, Utrecht.
Geopend: di t/m za 10-17 uur.

Foto: Het Utrechts Archief

Een stoet van twaalf olifanten van Circus Krone op de Croese- laan te Utrecht. De dieren liepen van het Centraal Station naar het terrein aan de Weg der Verenigde Naties, waar het circus in het najaar van 1980 een aantal voorstellingen gaf.

Ron van der Meer,
How many, 2007.

Collectie
Koninklijke Bibliotheek

Foto: Optische technieken, KB / Museum Meermanno

Pop-up!

tot 24 oktober / tot 6 november

Twee musea besteden op dit moment aandacht aan pop-ups, ofwel beweegbare boeken. Door ze te openen, verandert een tweedimensionale afbeelding in een handomdraai in een tastbare 3D-wereld. Museum Meermanno toont tot en met 23 oktober oude en zeldzame beweegbare boeken, zoals anatomische atlanten en astronomische werken uit de vijftiende tot de achttiende eeuw en speelboeken in allerlei verschijningsvormen. Ook komen hedendaagse pop-ups en kunstenaarsboeken aan bod. Veluws Museum Nairac toont tot en met 5 november vooral de populaire boeken uit de twintigste eeuw. Sprookjes, de dierenwereld, architectuur, stripfiguren en beroemdheden als Elvis Presley komen tot leven in ingenieuze papieren constructies.

Museum Meermanno | Huis van het boek,
Prinsessegracht 30, Den Haag.

Geopend: di t/m zo 12-17 uur.

Veluws Museum Nairac,
Langstraat 13, Barneveld.

Geopend: di t/m vr 10-17 uur;
za 13-17 uur.

Foto: Koninklijke Verzamelingen, Den Haag

Koningin-moeder Emma wuift het gezin van koningin Wilhelmina uit op het bordes van Paleis Lange Voorhout, 1917

Emma, redster van Oranje

Tot 1 januari 2012

Het gebouw waar nu Museum Escher in huist, deed ooit dienst als het winterpaleis van koningin-moeder Emma (1858-1934). Zij komt op deze plek weer tot leven in een

veertigtal foto's die het museum heeft geselecteerd uit materiaal van verschillende archieven en particulieren. De beelden laten het Nederlandse leven van koningin-moeder Emma zien zoals zij zichzelf wilde presenteren: als lieve, maar strenge moeder en als publieke figuur, betrokken bij volk en vaderland. Ze opende ziekenhuizen, vierde jubilea en maakte ook na haar ac-

tieve regeringsperiode nog allerlei bezoeken in het hele land. Haar engagement en plichtsbesef bij regering en monarchie zijn volgens de tentoonstellingsmakers vormend geweest voor de stijl van de volgende vorstinnen.

Escher in Het Paleis,
Lange Voorhout 74, Den Haag.
Geopend: di t/m zo 11-17 uur.

<

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

Wat doet de 'curator' Nederlands-talige collecties bij de British Library? De functie zit een beetje tussen die van bibliothecaris en museum-conservator in. Het dagelijks werk bestaat voornamelijk uit het onderhouden en ontwikkelen van de collecties. Daarnaast promoot ik de collecties onder onze gebruikers, academici en het grotere publiek door het leggen van contacten, het mede organiseren van tentoonstellingen en workshops en het houden van *talks*. Ook houd ik me, niet te vergeten, bezig met sociale media. Ik twitter via @BL_European.

Hoe word je 'curator' Nederlands-talige collecties bij de British Library? Met heel veel geluk! Dienstjaren van 25-30 jaar zijn hier geen uitzondering. Dus als er een plek vrijkomt, is dat heel bijzonder.

Wat is de grootste uitdaging in je nieuwe baan? De collectie leren kennen en weten waar alles te vinden is. Er bestaat namelijk niet zoiets als een fysiek aanwijsbare collectie Nederlands en de catalogi zijn ook niet toegankelijk. Maar dat maakt het werk voor mij ook weer erg leuk.

Welke opleiding heb je gedaan? Bibliotheek en Documentatie Academie

Marja Kingma (1961) is onlangs benoemd tot Curator Dutch Language Collections bij de British Library. Daarvoor werkte ze bij dezelfde bibliotheek als Collection Manager for Science, Technology and Medicine.

(BDA) Groningen, met als specialisatie bibliothecaris/documentalist.

Andere opleidingen? Ik ben al heel lang bezig met een MA in Public Management aan de Open Universiteit.

Je allereerste baan? Van 1981-1992 werkte ik bij de Raad van State. Ik begon er als assistent-bibliothecaris en vertrok als eerste informatie-medewerker.

Hoe hebben zoekmachines het vak van de informatieprofessional veranderd? Zoekmachines hebben het vinden van (relevante) informatie moeilijker gemaakt, ook al wordt de indruk gewekt dat ze het tegenovergestelde hebben bewerkstelligd. Tegelijkertijd hebben zoekmachines de informatieprofessional van tussen de boekenkasten de wijde wereld in gesleurd. Iets wat overigens niet ieder-

een even prettig vindt.

Welke vakbladen zijn het belangrijkste voor je? *InformatieProfessional*, *Information World Review* en sinds kort *Boekenwereld* en *Internationale Neerlandistiek*.

Wat is je favoriete site of weblog? MMIT blog (Multi Media Information Technology Group van CILIP), naast Twitter en Yammer.

En je favoriete literaire werk? Waar ik nooit genoeg van krijg, zijn de King Arthur-verhalen; die lees ik al vanaf mijn tiende. Ik heb in de loop der tijd een aardige collectie van dergelijke uitgaven en aanverwante literatuur verzameld.

Welk papieren boek las je het laatst? *The Oxford Book of Science Fiction Stories*. Dit naar aanleiding van de huidige tentoonstelling 'Out of

This World' in de British Library.

Heeft het papieren boek nog toekomst? Ik denk van wel. Het ebook heeft een plaats naast het gedrukte boek. Misschien wordt dat straks andersom, al betekent dat niet dat papieren uitgaven zullen verdwijnen.

En welke elektronische publicatie las je het laatst? *Is the crowd opening up or dumbing down research* van Alistair Dunning (JISC), een artikel over crowdsourcing als onderzoeksinstrument.

De beste zoekmachine die je kent? Hangt ervan af wat ik zoek. Voor harde feiten is Wolfram Alpha een heel goede. Verder probeer ik DuckDuckGo uit, naast Bing en Google.

Heb je nevenfuncties? Ik ben medeoprichter van LIKE, London Information & Knowledge Exchange (www.likenews.org.uk), een informeel netwerk van en voor iedereen die geïnteresseerd is in informatie.

Je favoriete vrijetijdsbesteding? Het allerliefst ben ik in Rusland, bij een berenopvangcentrum. Helaas lukt me dat niet elk weekend. Dan moet ik het hier doen met hardlopen, tuinieren en af en toe met roofvogels vliegen.

Wat zou je willen zijn als...? Valkenier. Ik ben in opleiding. <

OVERSTAP

>> Binnen TU Delft Library hebben twee functiewisselingen plaatsgevonden. **Wilma van Wezenbeek** is per 1 augustus benoemd tot directeur. Ze werkte hiervoor vijf jaar als lid van het managementteam en het laatste jaar als adjunct-directeur.

>> **Hans Meijerrathken** heeft

binnen TU Delft Library zijn functie als Productmanager Collectiebeheer verruild voor die van Productmanager Library Learning Center (LLC).

>> **Kjeld Punt** is in dienst getreden als managing consultant bij KBenP. In zijn nieuwe functie is hij operationeel verantwoor-

delijk voor de businessunit Efficiënt Samenwerken. Eerder

werkte hij als accountmanager bij SharePoint. <

Kjeld Punt

Hans Meijerrathken

Wilma van Wezenbeek

Mail Overstaptips naar redactie@informatieprofessional.nl

Adviseurs en dienstverleners in informatievoorziening

Kennisthema's van Reekx zijn onder andere archiefbeheer, digitale bibliotheek, het nieuwe werken, documentmanagement en informatiemanagement. Reekx levert professionals op elk gewenst onderdeel van een traject en biedt op dit terrein diverse mogelijkheden. Met professionele vakmensen ondersteunt Reekx bij het managen, coördineren of uitvoeren van een project. De Reekx-medewerkers hebben ervaring in het uitvoeren van projecten op verschillende vakgebieden en het merendeel is opgeleid in de projectmanagementmethodiek Prince II.

advies | detachering | projectmanagement | werving & selectie | training & opleiding

Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
T: +31 (0)50 3124618
F: +31 (0)50 3120592
E: info@reekx.nl
I: www.reekx.nl

Graadt van Roggenweg 328-334
(blok D)
3531 AH Utrecht
T: +31 (0)30 2982355